

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #6 DECEMBER 2021

Nyheter

Universitetens frihet
är en myt

Nyheter

Etiska utmaningar
för humanister

Fokus

Så blir du
en bättre skribent

RÄDDA PLANETEN

ÅSA LÖFGREN OM VAD SOM KRÄVS

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Tack för ett gott arbete 2021

NU NÄRMAR SIG juledigheten med stormsteg. Arbetet fortsätter in i det sista men det börjar bli dags att reflektera och sammanfatta året. Även 2021 har till stor del präglats av pandemin. Men vi inledde med vana och erfarenhet av distansundervisning och tillfälligt hemarbete som började kännas ganska naturligt. Sommarens och höstens positiva utveckling gav oss möjlighet att öppna upp för en stegvis, försiktig återgång till campus. Det gav både energi och glädje att återses igen. December har dock anlänt med besked om ökad smittspridning och uppmaning om ökad försiktighet. Som universitet har vi ett uppdrag att i det här skedet fortsatt bedriva undervisning och examination men hålla avstånd där det är möjligt.

Oavsett är det tydligt att vaccinet är vägen ur den här pandemin och jag väljer att lyfta blicken och ta sikte på nästa år. Visionen Ett universitet för världen har konkre-

tiserats genom fokusområden och fakultetsvisa verksamhetsstrategier för 2022-2024. Arbetet med Klimatramverket har lett fram till tydliga målsättningar om att med en koldioxidbudget nå en nödvändig halvering av våra utsläpp fram till år 2030. Och vi fortsätter producera utbildning av erkänt god kvalitet och kommer väl ut i forskningstilldelningar. Allt tack vare era samlade insatser. Under året har vi samverkat internationellt och även om det ibland är nödvändigt att ses, går det att åstadkomma mycket med enbart digitala kontakter. En av många nyttiga erfarenheter från distanstiden.

Ett varmt och innerligt tack för ett gott arbete 2021! Jag önskar er alla en riktigt skön och välförtjänt ledighet. God jul!

Rektor EVA WIBERG

Foto: JOHAN WINGBORG

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 5 500 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För beställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

Tidningen har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

NYHETER 04-20

04. Trött på obetald arbetstid.
06. Högskolepedagogikens historia utreds.
08. Ny finansieringsmodell för UB.
09. Utsatta för bedrägeriförsök.
10. UGOT Challenges, bra men otydlig satsning.
11. Förslag om ny myndighet sågas av GU.
12. Etikprövning - krångligt i onödan?
14. Detta gäller för forskningsetik.
15. Så jobbar du på distans!
16. Liten skillnad mellan kvinnors och mäns karriärer.
18. GU i EUTOPIA:s framkant.
19. De tog tåget till Barcelona.
20. Anestesi utan opioider räddar liv.

PROFLEN 22-25

22. Klimatet kräver samverkan.

REPORTAGE 26-34

26. Så gör du en podd!
28. Medieteknik ger poddhjälp.
29. Nytt växthus på Botaniska.
30. Göteborg blir litteraturstad.
32. Nyfunna bilder från Antarktis.
34. Så hittar du queer-böckerna.

FOKUS 36-39

36. Så blir din text levande!
38. Havscentrum stöttar skribenter.
40. Sjömat - ett nytt hett område.
41. Böcker om människans villkor inspirerar.

BILAGA JUBELDOKTORER

FOLK 44-52

44. Bibliotekarier berättar om UB.
46. Så skildrades Göteborg i film.
48. Cyklar till Paris för barnens skull.
50. Nytt om folk.

32

Snow Hill, målat av
F.W. Stukes

Redaktionen

Krav måste bygga på rimliga förväntningar

HUR SKULLE DU ta dig till ett möte i Barcelona? Det var en fråga som deltagarna i EUTOPIA-veckan i slutet av november ställdes inför. Sju GU-anställda valde att ta tåget, vilket innebar en resa på 35 timmar med fem byten.

De medarbetare vi talat med tyckte att det var värt besväret, bland annat för att kollegor som annars inte träffas fick möjlighet att verkligen umgås. Men för de flesta känns nog en sådan resa lite väl tidsödande och krånglig.

För att vi ska ändra vårt beteende krävs ofta att någon tredje part, exempelvis kommunen, staten eller EU, hjälper till, påpekar Åsa Löfgren i detta nummer. Borde det inte vara möjligt att underlätta för tågresande i Europa?

Efter 20 månader av hemarbete är många nu tillbaka på kontoret. Det är skälet till att tidningen inte skickas hem utan delas ut på arbetsplatserna. Att skicka hem tidningen

var bra då alla fick den, nu riskerar den bli liggande på institutionen. Tyvärr är det en kostnadsfråga.

Nya restriktioner gör att det fortfarande är oklart när arbetsförhållandena kommer att kännas normala. Men att det inte riktigt blir som före pandemin är i varje fall klart. En ny policy för teknisk och administrativ personal har tagits fram som ger medarbetarna rätt att jobba hemifrån 2 dagar i veckan, under förutsättning att det inte påverkar arbetet negativt. Det gäller ju att sätta upp ramar för hemarbetet som medarbetarna accepterar, förklarar Magnus Lindwall, forskare i hälsopsykologi. Piska och morot kan fungera i akuta situationer men på sikt måste nya krav bygga på vad människor själva anser som rimligt.

GU Journalen hoppas att ni läsare får en skön och avkopplande ledighet. Om några månader är det trots allt vår.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Facket vill stoppa gratisarbete

Tre av fyra lärare på GU tycker inte att de timmar de tilldelas för undervisning räcker till för arbetet de lägger ner och hälften gör minst 5 obetalda timmar extra i månaden. Det visar en enkät som Saco-S gjort bland sina medlemmar i december.

STRAX INNAN GU Journalens manusstopp hade runt 400 av 1 700 lärare hunnit svara på enkäten som Saco skickat ut till sina medlemmar på Göteborgs universitet. De preliminära resultaten går i linje med Sulf:s rikstäckande rapport *Nu får det vara nog - om det gränslösa, obetalda arbetet i akademien*, som visade att närmare 70 procent av lärarna jobbade mer än sin ordinarie arbetstid under 2020 och att de allra flesta inte fått betalt för det.

- Pandemin har egentligen bara gjort systemfelen mer synliga. Vi måste hitta ett annat sätt att visa det arbete som lärarna faktiskt utför. Vår enkät pekar på att nästan var tredje lärare på GU uppskattar att de gör minst 120 timmar extra om året, vilket anses vara normalt enligt den kultur som finns på flera fakulteter, säger Maja Pelling, ordförande för Saco på GU.

I FÖRRA NUMRET AV GU Journalen skrev vi flera artiklar som tog avstamp i Sulf:s nationella rapport. Det som i stort kom fram, i intervjuer med rektor och andra, var att det obetalda arbetet inom akademien i grunden är ett nationellt problem. Och visst, Maja Pelling håller med om det. Riksdag och regering är inte beredda att skjuta till de resurser som behövs för att bibehålla kvalitet

på utbildningen - man blundar för problemen och gömmer sig bakom olika faktorer och beräkningsmodeller. Men samma sak gäller för Göteborgs universitet, menar hon.

- Anställningsvillkoren på det lokala lärosätet är inte regeringens ansvar, inte arbetsmiljön heller. Det finns ingen ansvarsfrihet i universitetets organisation. Prefekter har till exempel ett ansvar för arbetsmiljön, något som inte alltid upplevs som självklart.

Lärarnas system med årsarbetstid, som kan dölja och osynliggöra neddragningar i ersättning för undervisning, är

Maja Pelling påpekar att varje lärosäte har ansvar för arbetsmiljön.

viktigt att uppmärksamma i sammanhanget, menar Maja Pelling.

- OM JAG SOM lärare får en mindre kursbudget på grund av ekonomiska besparingsåtgärder innebär det att jag kanske måste göra ytterligare en kurs för att få ihop min årsarbetstid. På pappret ser det ut som om jag gör samma arbetsinsats men i realiteten kan det ses som en lönesänkning eftersom läraren måste "springa snabbare" för att få ihop sin årsarbetstid, säger hon.

- Många medlemmar som drabbas hör av sig till oss. Här kan prefekterna ta sitt ansvar ge-

nom att uppmärksamma den kvalitetsförsämring och ändringar i sjuktal med mera som uppstår i budgetnedskärningarnas spår.

Det obetalda arbetet som lärarna utför förklaras ofta med yttre orsaker, exempelvis att ökade administrationskrav och mer arbete med forskningsan-

Pandemin har egentligen bara gjort systemfelen mer synliga.

MAJA PELLING

sökningar spiller över på lärarrollen. Men det räcker inte som förklaring, tycker Maja Pelling. För att tydliggöra det har Saco begärt ut siffror på hur mycket övertidslön som betalades ut till olika lärarkategorier under 2020. Totalt handlar det om närmare 3,2 miljoner kronor som betalats ut till lektorer och adjunkter. Det låter kanske mycket vid en första anblick, men med tanke på att nästan var tredje av Sacos medlemmar bedömer att de gör minst 120 övertidstimmar om året, tycker Maja Pelling att summan är skrottretande låg.

- Inte ens under pandemiåret, då de gick på knäna betalades knappt några pengar ut! Vi måste prata om elefanten i rummet. Hur ska lärarna få betalt för sitt arbete?

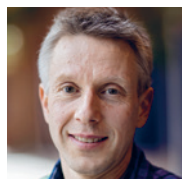
TITTAR MAN fakultetsvis blir det ännu mer slående hur lite pengar det rör sig om. Sahlgrenska akademien har knappt betalat ut 200 000 kronor i övertid. Handelshögskolan, Humanistiska fakulteten och IT-fakulteten ännu mindre. Allra minst, 6 112 kronor, har Naturvetenskapliga fakulteten betalat ut. Hur kommer det sig?

- Det enkla svaret är att det inte finns någon tradition av att beordra övertid. Jag har varit lärare i många år på fakulteten och det har aldrig förekommit på min institution, säger Göran Hilmersson, dekan för Naturvetenskapliga fakulteten. Han tror att en förklaring är att många nog inte ser forskning som arbete utan mer som ett intresse, vilket också tillåts ta mer tid än den i tjänstgöringsplanen.

Vi ska inte behöva jobba övertid. Gör vi det är ambitionsnivån för hög ...

GÖRAN HILMERSSON

Kulturen inom akademien som uppmuntrar övertidsarbete är något vi behöver komma ifrån, tycker Göran Hilmersson.

- Vi ska inte behöva jobba övertid. Gör vi det är ambitionsnivån för hög i förhållande till de medel som finns eller så har arbetsgivaren lagt ut för många arbetsuppgifter på den enskilda medarbetaren.

Så hur jobbar ni på fakulteten med det?

- Vi har diskuterat denna utmaning speciellt i relation till den stress och den ohälsa som vi vet finns men har inte kommit så långt ännu. Jag anser vi behöver arbeta både med kulturen men också ge medarbetarna förutsättningar att göra ett gott arbete och därmed får vi en bättre arbetsmiljö, säger Göran Hilmersson.

Text: **Lars Nicklason**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

I förra numret av GU

Journalen var det flera artiklar om det obetalda arbetet inom akademien. Artiklarna tog avstamp i Sulf:s rapport *Nu får det vara nog – om det gränslösa, obetalda arbetet i akademien*. Rapporten som undersökt hur landets universitetslärare arbetade och mätte under pandemiåret 2020 visade att närmare 70 procent av lärarna jobbade mer än sin ordinarie arbetstid och att de allra flesta (77 procent) inte fått betalt för det.

GU Journalen intervjuade ett par lärare som kände igen sig i rapportens beskrivningar: Pandemin kanske var droppen, men egentligen har det varit nog länge. "Det stora problemet är att det under lång tid succes-

sivt puttats in nya arbetsuppgifter, små saker som det är svårt att säga nej till." Det handlar om ökade administrativa rapporteringskrav, bland annat nämndes Ladok, plagiatskontroll, lokalbokning, personaladministration och individuella studieplaner. Alltmer krävande studenter liksom omfattande arbete med forskningsansökningar gjorde också sitt.

Rektor Eva Wiberg framhöll att det osynliga arbetet måste lyftas upp, exempelvis i tjänstgöringsplaner. Ett nytt arbetstidsavtal skulle förhoppningsvis tydliggöra detta. Grundproblemet såg hon dock som en nationell fråga. Universiteten har orimliga rationaliseringskrav på sig och resurstill-

delningssystemet måste förnyas, menade hon. Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan Malin Broberg förstod problematiken, men höll inte med Sulf om att det får vara nog nu. "Det betyder inte att vi inte har lärare som arbetar mer än 40 timmar i veckan. Men mycket av det rör sådant som inte är inlagt i tjänsteplanen, utan det är sådant man själv plussar på", sade Malin Broberg med anledning av Samhällsvetenskapliga fakultetens enkät som visade att majoriteten av lärarna hade ett gott mående men att de mätte både fysiskt och psykiskt sämre under pandemiomställningen förra våren.

Universitetet som politiska verktyg

Högskolepedagogik har blivit allt viktigare för landets lärosäten. Bland annat krävs, i de flesta fall, genomgångna högskolepedagogiska kurser för att bli anställd som lärare.

I ett nytt projekt undersöker Susanne Dodillet och Sverker Lundin hur det gick till när högskolan pedagogiserades.

– Universitetet berömer sig av att vara oberoende och fria. Men detta är en myt som vi, genom att undersöka utvecklingen av högskolepedagogiken, tror oss kunna avliva.

DET VAR PÅ 1950-TALET som idén föddes att samla all utbildning, som tidigare bestått av bland annat småskolor, folkskolor, institut och universitet, till ett enda utbildningssystem. Det berättar utbildningssociolog Sverker Lundin.

– En väldig förändring av universitetet inleddes. Från att ha varit en angelägenhet för en liten elit, omvandlades lärosätena, undan för undan, till den översta länken i en lång kedja av utbildningar, som börjar med förskolan och fortsätter uppåt. Samtidigt inleddes en första våg av breddad rekrytering.

En viktig del i arbetet för en mer inkluderande högskola var inrättandet av universitetslektorat 1958. Det ledde till diskus-

sioner om en framtida särskild utbildning för högskolelärare, ett hett ämne bland framstående pedagoger under 1960- och 1970-talen. Under samma tid blev Sverige ett föregångsland när det gällde effektiv utbildning av allt bredare grupper av människor till arbeten inom offentlig förvaltning och i näringslivet.

NÅGOT SOM I HÖG grad påverkade högskolepedagogiken var Bolognareformen 2007 vars syfte var ökad rörlighet, anställningsbarhet och konkurrenskraft inom Europas utbildningsområden.

– Reformen infördes med ganska stor lätthet i Sverige, bland annat för att standardiseringen redan gått ovanligt långt här, berättar idéhistorikern Susanne Dodillet. Sverige hade exempelvis redan avskaffat slutprov och istället infört ett poängsystem för avklarade kurser. I andra länder, som Tyskland och Österrike, var protesterna mycket mer högljudda, där genomfördes bland annat flera universitetsstrejker mot Bolognaprocessen.

I takt med att högskolan expanderade ytterligare med alltmer heterogena studentgrupper, samtidigt som uppräkningen av studentpengen släpade efter, ökade kraven på lärarnas förmåga att effektivt stötta studenterna genom utbildningarna.

– Universitetsutbildningarna har därför i allt högre grad kommit att handla om att överföra i

förväg bestämd kunskap till studenterna, berättar Sverker Lundin. Enligt Bolognaprocessen ska objektivt mätbara mål formuleras med aktiva verb, som innebär att studenterna skolas in i ett visst beteende medan lärarna förvandlats till coacher. Litteraturlistor, kursguider och kursplaner måste godkännas i förväg så att de stämmer med målen. Utbildningarna blir därmed alltmer opersonliga där den enskilde lärarens erfarenheter eller intressen spelar allt mindre roll och där en kursansvarig enkelt kan ersättas med en annan.

OCKSA LÄROBÖCKER, som innehåller det väsentligaste undervisningsmaterialet, har blivit allt viktigare. Att studera de källor som läromedlen bygger på, något som tidigare varit själva kännetecknet för universitetsstudier, hinns sällan med, förklarar Sverker Lundin.

– Studenterna, som inte förväntas vara särskilt självständiga, ska vägledas genom utbildningen. Det är vad som sägs exempelvis i GU:s pedagogiska idéprogram: ”Ju klarare bild av vad studenterna förväntas göra, hur de förväntas göra detta, när de förväntas göra olika saker och varför de förväntas göra detta, desto tryggare blir de och kan ägna sig åt läroprocessen fullt ut.” Studenterna får på så sätt en väldigt förenklad bild av verkligheten och det vetenskapliga samtalet utarmas.

Många menar att det som utgör universitetets särart, nämligen ett fritt kunskaps-sökande och kritiskt tänkande, håller på att försvinna.

SUSANNE DODILLET

Men högskolepedagogiken handlar inte bara om att ta emot nya grupper av studenter. Den är också förenad med ett antal politiska mål, som att studenterna ska lära sig det kritiska tänkande som är en förutsättning för ett välfungerande demokratiskt samhälle. Samtidigt ska de även utbilda sig på ett sätt som passar arbetsmarknaden, berättar Susanne Dodillet.

– UTVECKLINGEN HAR dock stött på en del kritik. Många menar att det som utgör universitetens särart, nämligen ett fritt kunskapsökande och kritiskt granskande, håller på att försvinna. De påpekar också det paradoxala i tanken att för att fler ungdomar ur olika grupper ska kunna få en universitetsexamen måste en universitetsexamen förändras så mycket att den inte längre har så mycket med universitetsstudier att göra.

Utvecklingen är likartad i hela Europa, och även i andra delar av världen. Men den har gått ovanligt långt i Sverige, påpekar Susanne Dodillet.

- I exempelvis Tyskland är det fortfarande vanligt att en professor undervisar i det hen

– Högskolepedagogisk utbildning är på många lärosäten obligatorisk för den som vill doktorera, bli lektor, docent eller professor. Därför är det viktigt med en kritisk genomlysning av de idéer som högskolepedagogiken bygger på, menar Susanne Dodillet och Sverker Lundin.

forskar om och utbildningen innebär att studenterna får ta del av professorns olika funderingar. En student kan därför välja ett visst lärosäte just för att det finns en särskilt intressant professor där. Det var också det som tidigare menades med "forskningsanknuten utbildning". Idag har innebörden förändrats så att uttrycket istället betyder att den kunskap som förmedlas ska bygga på vetenskap men också att sättet att undervisa ska ha vetenskaplig grund.

DET PROJEKT SOM Susanne Dodillet och Sverker Lundin nu kommer att starta fyller en lucka när det gäller studier av högskolans historia, påpekar de.

- Den högskolepedagogiska utvecklingen har nästan inte alls undersökts tidigare. Vi menar att den historiska bakgrunden är viktig att känna till för sin egen skull. Men den är också betydelsefull att ha insikt om för att förstå vad som händer vid universiteten idag och sprida ljus över nuet.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Forskningsprojektet

Högskolepedagogikens historia. Om universitetets pedagogiska sida sedan 1950-talet pågår 2022–2024 och leds av Susanne Dodillet och Sverker Lundin, universitetslektorer i pedagogik. Finansiär är Vetenskapsrådet.

Högskolepedagogik blev ett självständigt akademiskt ämne under 2000-talet. Idag måste alla lärare genomgå en högskolepedagogisk utbildning för att få en anställning.

GU Journalen kommer nästa år att publicera en serie krönikor av Susanne Dodillet och Sverker Lundin om högskolepedagogik och välkomnar inlägg i ämnet av våra läsare.

Ny modell för finansiering

Universitetsbiblioteket fungerar utmärkt och är uppskattat av både personal och studenter, men det är inte klart vad man får för pengarna.

Dagens finansieringsmodell behöver bytas ut och biblioteksnämnden stärkas. Det är kärnan i den utredning som Björn Brorström presenterar.

BJÖRN BRORSTRÖM, professor i företagsekonomi och tidigare rektor vid Högskolan i Borås, fick i somras uppdraget av rektor att utreda Universitetsbibliotekets uppdrag samt styr- och finansieringsmodell. Tre månader senare är han klar med utredningen som innehåller 13 konkreta förslag.

- Ja, det har varit många intressanta intervjuer på kort tid. Jag är överväldigad över det engagemang som finns om UB:s roll och tjänster. Nu hoppas jag att GU:s ledning tar till sig av mina förslag. Min bedömning är att det finns en god grund att gå vidare.

Björn Brorström dömer ut dagens finansieringsmodell, som baseras på en årlig procentuell tilldelning av universitetets totala kostnader.

- **JAG KAN FÖRSTÅ** logiken bakom den, när den introducerades för snart 10 år sedan, om att Universitetsbiblioteket skulle ha en procentuell ram på 3,7 procent av kostnadsvolymen. Men under åren har den dragits ner till 3,4 procent. Idag går ekonomin inte ihop. Det är ingen som riktigt förstår vad man får för pengarna. Så kan man inte ha det, det föder misstro och

- **Alla tycker att biblioteket är en jätte viktig verksamhet, men den kan bli ännu bättre och mer effektiv, menar utvärderare Björn Brorström.**

bristande legitimitet, konstaterar Björn Brorström.

Istället föreslår han en modell, med utgångspunkten att finansieringen är solidrisk, där biblioteket får argumentera på klassiskt vis för sina resurser. Idag ligger anslaget på 242 miljoner kronor och trots en del försäljning av tjänster går biblioteket back, förra året var underskottet 15 miljoner kronor. Dessutom bör anslaget, enligt Björn Brorström, räknas upp för pris- och löneomräkning.

Han föreslår också en förändrad och mer aktiv roll för biblioteksnämnden.

- Man behöver bland annat bli bättre på att kommunicera resultatet av bibliotekets verksamhet både inom och utanför universitetet. Utifrån överbibliotekariens förslag bör nämnden behandla verksamhet och budget och därefter lämna förslag till rektor. De ska också vara mer delaktiga i vilka inköp som görs.

Ett annat förslag är att särredovisa kostnader för media, som ökade med nästan 40 procent 2019-2020.

- Dessa kostnader styr GU inte över. Ju mer forskare publicerar idag, desto större blir räkningen. Det är inte rimligt.

ENLIGT MÅNGA SOM Björn Brorström har intervjuat finns en oro över att tidskriftsavtalen med bland andra Elsevier har skenat iväg. År 2020 uppgick publiceringskostnaderna till 11,7 miljoner, vilket kan jämföras med 4,8 miljoner 2019.

- Vi hoppas att förhandlingarna leder till förändring. Från högsta politiska nivå finns ett önskemål om att alla ska ha tillgång till allt, men kostnaden för denna öppenhet är hög. Jag tror dock det finns mycket att vinna på en ökad nationell samordning bland universitetsbiblioteken. Det har pratats mycket under många år men det är dags att något händer.

En annan fråga som väckt debatt är att UB tar betalt för att bedriva utbildning.

- Idag genererar det intäkter på en miljon kronor vilket motsvarar 0,02 procent av universitetets totala kostnader. Jag föreslår att det ska vara en fri nyttighet och att man har en budget, där först till kvarn gäller. Det skulle innebära att kompetensen tas tillvara istället för att det leder till diskussioner och missnöje.

BJÖRN BRORSTRÖM sammanfattar det i följande uttryck: "Mindre räkna och mer prata."

- Idag finns det en osäkerhet kring uppdraget och det är oklart vem som ansvarar för vad. Det gäller att ha en tydlig fördelningsmodell men i grunden handlar det om ökad dialog och diskussion, att man skapar en förståelse för bibliotekets verksamhet.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Suss Wilén**

FAKTA

Rektor har beslutat att gå vidare med merparten av förslagen. Ett uppdrag är att lämna ett övergripande förslag på en ny styr- och finansieringsmodell som ska tillämpas fullt ut inför budget 2024. Konsekvenserna av en övergång till finansieringsmodell, med årlig löne- och prisuppräkning, och särredovisning av mediabudget, ska utredas. Dessutom ska biblioteksnämndens mandat och arbetsordning ses över. Dekan Åke Ingerman, som är ordförande i nämnden, ska leda arbetet.

Fortsatt minskat flygande

Flygresorna i tjänsten fortsätter att ligga på en låg nivå. Hittills i år, till och med november, har flygresorna minskat med 71 procent jämfört med 2019. Samtidigt pågår ett arbete med att ta fram ett digitalt verktyg som ska mäta alla utsläpp, inte bara flygresor.

– VI HAR FÅTT OVÄNTAD hjälp av pandemin. På två år har det skett en makalös minskning av flygresorna. Förutom några månader, då restriktionerna släpptes, har det i praktiken varit ständigt, säger miljö- och hållbarhets-samordnare Fredrik Högberg på GMV, som är sekreterare i arbetsgruppen för Klimatramverket vid GU.

Mellan åren 2019 och 2020 var minskningen 73 procent. Nästan lika stort var tappet i år, visar den senaste statistiken från resebyråen Egencia.

– JAG ÄR FÖRVÄNAD över att minskningen har hållit i under hela 2021. Även om vi har blivit mycket mer vana vid digitala möten är frågan om en pandemi tvingar fram långsiktiga beteendeförändringar som gör att vi helst avstår från flygresor, säger Fredrik Högberg.

– Om flygresorna fortsätter att ligga kvar på denna nivå kommer GU utan problem att nå klimatmålet med att minska utsläppen med 25 procent fram till 2023, jämfört med 2019.

Statistiken visar också att endast ett fåtal flygresor har gjorts mellan Göteborg och Stockholm. Enligt resepoliticyn, som kommer att uppdateras, ska korta flygresor helst undvikas och kräver ett tillstånd av prefekt eller chef.

– DET ÄR GLÄDJANDE att vi äntligen ser en minskning av flygresorna på den här sträckan. För organisationens arbete med klimatfrågan vore det gynnsamt om flygmöjligheten till Stockholm försvann.

Förutom resor som är enkla att mäta finns det många andra utsläpp. Till sommaren ska det nya IT-verktyget Carbon Intelligence System (CIS) vara infört på alla institutioner och enheter inom hela GU. Systemet har utvecklats av det Göteborgsbaserade företaget Svalna, som har kopplingar till både GU och Chalmers. Verktöget har testats på Samhällsvetenskapliga fakulteten och fungerar enligt Fredrik Högberg väl.

– Verktöget är i stort sett klart, vi testkör det nu och finjusterar olika parametrar.

Fredrik Högberg

Fördelen med CIS är att det mäter rubbet. Det baseras på alla fakturor som vi betalar och då fångas alla aktiviteter in, såsom energi, fjärrvärme, el, internet, varor, tjänster, transporter samt resor.

Räknesnurrar som systemet bygger på mäter exempelvis hela produktionskedjan för dator, skrivbord, mobil och till och med tryckta tidningar och pappersark.

– VI VET ATT flygresor ger upphov till stora utsläpp men det är inte hela bilden. Även data- och IT-system och inköp av varor och tjänster står för en stor del. En målsättning är att bli bättre på att samordna inköp och ställa tuffare krav i upphandlingar. Jag tror att systemets största förtjänst är att det kommer att ge oss nya idéer för hur vi kan minska utsläppen på andra områden.

Enligt Fredrik Högberg är det flera andra lärosäten som ligger i startgroparna men ingen har kommit lika långt som GU.

– Det ska bli spännande att sätta verktöget i händerna på våra prefekter och chefer, säger Fredrik Högberg som i vår kommer att besöka alla fakulteter och visa upp systemet.

DET ÄR NÅGOT SOM Henrik Aronsson, prefekt på institutionen för biologi och miljövetenskap, ser fram emot.

– Vår institution har i dagsläget mest utsläpp inom varor, vilket bland annat beror på att vi köper in väldigt mycket kemikalier. En vinst skulle vara att samordna inköpen, även med andra institutioner. Jag tror vi kan påverka mycket och det nya verktöget kommer att vara till stor hjälp.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

GU ska reducera sina koldioxidutsläpp med 50 procent till 2030 och redan till 2024 ska utsläppen ha minskat med 25 procent, jämfört med 2019. För att nå målen ska GU med stöd av GMV inrätta en koldioxidutsläppsbudget. Det är innebörden av rektorsbeslut och ska ses som åtaganden inom ramen för Klimatramverket för universitet och högskolor.

Kunde ha gett mer

Hur har det gått för UGOT Challenges, Göteborgs universitets ambitiösa satsning på globala utmaningar, som snart avslutas?

– GU har all anledning att vara stolt över dessa miljöer. Men man hade kunnat vara ännu djärvare, menar Mats Benner, ordförande för satsningens slututvärdering.

DET ÄR EN INTERNATIONELL panel på nio personer som gjort slututvärderingen som var klar den 24 oktober. Utredningen går inte in på hur framgångsrika de enskilda sex centrumen varit utan har istället tittat övergripande på själva satsningen.

Och det generella omdömet är gott, förklarar Mats Benner, professor i forskningspolitik vid Lunds universitet.

– Satsningen har lett till en högre profilering av GU och till en hel del spännande och innovativ forskning som haft god samhällseffekt. De områden som blivit mest framgångsrika har blivit väldigt starka.

Samtidigt har satsningen inte lett till så mycket förnyelse, menar utvärderarna.

– CENTRUMEN ÄR framför allt starka inom de specialiteter där de redan har framgångsrika seniora forskare. Välkända stjärnor har kunnat lysa medan utrymmet för yngre forskare att pröva sig fram varit mer begränsat. Och nya tvärvetenskapliga konstellationer, där de olika vetenskapsområdena verkar på lika villkor, har det heller inte riktigt blivit. Snarare har ett forskningsområde dominerat men med lite inslag av andra discipliner.

Satsningen har även präglats av en hel del otydlighet,

Carina Mallard hade önskat att utvärderingen sagt mer om den vetenskapliga kvaliteten.

både vad gäller organisation och intention, menar Mats Benner.

– Man skulle kunna uttrycka det som att UGOT Challenges inneburit en modell med sex undantag. Det har varit oklart var någonstans i organisationen centrumen hör hemma och om ambitionen varit något mer än enbart tillfälliga experiment. Fakulteterna har inte varit nöjda medan institutionerna är mer positiva, vilket förstås hänger samman med att huvuddelen av resurserna har gått till nya doktorander och postdoktorer.

UTVÄRDERINGEN PEKAR också på att satsningen inte krävt någon uppföljning eller redovisning av resultat.

– Forskare är ju vana vid att rapportera vad de publicerat, vilka anställningar som gjorts och olika samarbeten, så det är konstigt att inte begära något liknande i detta fall. Det hade inte behövt handla om det blankethysteri som rasar vid brittiska eller amerikanska universitet där man knappt kan göra ett telefonsamtal utan att redovisa orsaken,

Det var klart från början att detta är en tidsbegränsad satsning.

CARINA MALLARD

men lite mer rapportering om utfall hade kunnat krävas.

Det utredarna dock varit mest undrande över är målet om kompletta akademiska miljöer vid varje centrum, förklarar Mats Benner.

– Det är ganska oklart vad som menas med detta men att utbildning ingår i en komplett miljö är i varje fall tydligt. Därför är det anmärkningsvärt att effekterna på utbildning varit så små. Ett skäl till svårigheterna är förstås att forskning och utbildning finansieras på olika sätt. Men att inkludera utbildning i satsningen hade annars räckt som en lovvärd ambition, utan att använda det mer otydliga begreppet ”komplett akademisk miljö”.

Carina Mallard, vicerektor för forskning, är nöjd med att utvärderingen genomförts

och med panelens vetenskapliga bredd. Hon är dock förvånad över att man inte säger sig kunna utvärdera forskningens vetenskapliga kvalitet utan enbart ger en väldigt övergripande slutsats. Hon hade också önskat bättre belysning av vilken internationell samhällsnytta centrumen haft, eftersom målet med satsningen just var att ta sig an globala utmaningar.

– MEN DET ÄR annars en värdefull utvärdering som ledningen, i dialog med fakulteterna, kommer att ta till sig. Bland annat kommer organiseringen av centrumbildningar att ses över i vår verksamhetsplan. Vi kommer också att undersöka hur rapportering av beslut och resultat kan göras på ett bättre sätt, exempelvis genom publika tillställningar som seminarier.

Carina Mallard håller också med om att en större tydlighet hade varit önskvärd, exempelvis när det gäller tolkningen av kompletta akademiska miljöer.

Utvärderingen föreslår fortsatt finansiering av åtmins-

tone ett par av centrumen.

Men i dagsläget finns inga sådana planer, betonar Carina Mallard.

- Det var klart från början att detta är en tidsbegränsad satsning. Flera av centrumen har dock utvecklats mycket väl och kommer säkert att kunna stå på egna ben.

Även om utvärderingen pekar på många brister är den i huvudsak entusiastisk, förklarar Mats Benner.

- Det finns ett stort värde i att göra saker utöver det vanliga och Göteborgs universitet ska ha all heder av denna satsning. Den hade kunnat vara ännu djärvare, tydligare och bättre organiserad. Men den typen av kritik är ganska vanlig när det gäller stora centrumsatsningar i Sverige och inte unik för UGOT Challenges.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

UGOT Challenges är en satsning Göteborgs universitet gjort för perioden 2016–2021 som handlar om tvärvetenskaplig forskning relaterad till globala samhällsutmaningar. Satsningen är på 300 miljoner kronor och följande centrum ingår: Centrum för antibiotikaresistensforskning, Centrum för framtidens kemiska riskanalyser och styrning, Centrum för forskning om kollektivt handlande, Centrum för kritiska kulturarvsstudier, Centrum för marin vattenbruksforskning samt Centrum för åldrande och hälsa.

Utredningen *The University of Gothenburg Centers for Global Societal Challenges – an evaluation* är gjord av en internationell panel med Mats Benner, Lunds universitet, som ordförande.

Forsknings- och innovationskontoret har uppskattat att UGOT-centrumen dragit in minst 1 miljard kronor i extern finansiering.

Vill hålla politiken på avstånd

En ny myndighet för digital infrastruktur samt säkrad tillgång till ett polarforskningsfartyg, det är två förslag i Tobias Krantz utredning om forskningsinfrastruktur som Göteborgs universitet är positivt till.

Däremot är universitetet kritiskt till tanken på en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse.

DET VAR DEN 11 augusti som Tobias Krantz lade fram sin utredning för regeringen. Bland annat föreslår han att politiker ska ingå i forskningsberedningen, ungefär som i försvarsberedningen där företrädare för olika partier är med för att skapa stabilitet över tid. Han vill också öka kraven när det gäller rapportering av utgifter och kostnader för exempelvis anskaffning, drift och förvaltning av infrastruktur.

Nu har Göteborgs universitet lämnat in sitt remissvar till regeringen, förklarar Carina Mallard, vicerektor för forskning.

- Vi menar att förslaget innebär ökad politisk styrning och att rapporteringskravet dessutom riskerar öka vår administrativa börda ytterligare. Denna del av utredningen ställer sig GU därför inte bakom.

EN VIKTIG DEL AV förslaget är inrättandet av en ny myndighet för infrastruktur av särskilt nationellt intresse. Det handlar om satsningar som kostar mycket och kräver särskild kompetens samt hör ihop med politiska behov och ambitioner. Några exempel Tobias Krantz pekar på är synkrotronljuslaboratoriet Max IV och det nationella centrumet för livsvetenskaper, Scilifelab.

- Det är väldigt svårt att förstå nyttan av den här myndigheten, förklarar Carina Mallard. Vad menas med ”särskilt

nationellt intresse” och hur ska satsningar på den typen av infrastruktur förhålla sig till investeringar i andra sorters infrastruktur? Vi har dessutom redan ett välfungerande system där Vetenskapsrådet har ett övergripande ansvar för finansiering och inventering av Sveriges forskningsinfrastruktur.

Carina Mallard påpekar också att Tobias Krantz utredning inte alls inbegriper den internationella infrastruktur, som svenska lärosäten på olika sätt är engagerade i.

DÄREMOT ÄR GU positivt till förslaget om en myndighet för digitala infrastrukturer, som datorresurser, nätverk, it-system, databaser, molnplattformar och superdatorer.

- Det området är väldigt splittrat och komplext och där skulle en myndighet kunna underlätta samverkan mellan lärosätena:

GU ställer sig också bakom förslaget om säkrad tillgång till ett polarforskningsfartyg.

Eva Lundgren

FAKTA

Den 11 augusti presenterade Tobias Krantz sin utredning *Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur* för regeringen. Bland annat föreslår han en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Också de digitala infrastrukturerna för forskning bör samlas, antingen som en del i den nya myndigheten eller som en egen myndighet. Den politiska styrningen föreslås öka, liksom kravet på samhällsrelevans vid beslut om infrastruktursatsningar. Också tillgången till ett polarforskningsfartyg bör säkras.

Utredningen är ute på remiss fram till 12 januari 2022.

Foto: SHUTTERSTOCK

Försvårar forskning

Finns det en risk att etikprövningslagen hindrar viktig forskning?

Det menar i varje fall flera forskare inom humaniora och samhällsvetenskap. De önskar ett enklare förfarande samt mer relevant etikprövning inom sina områden.

MAGDALENA NORDIN är docent i religionssociologi. Hon berättar att i princip all hennes forskning måste etikprövas. Det innebär bland annat att alla deltagares samtycke i projektet måste dokumenteras. Det enklaste och säkraste sättet är genom skriftlig information samt skriftligt samtycke.

- Om jag exempelvis vill

göra en telefonintervju, måste jag först skicka information samt samtyckesblankett till deltagaren och sedan be deltagaren skicka tillbaka det signerade dokumentet. Jag blir alltså tvungen att hantera personuppgifterna namn och adress, något som jag inte alls är intresserad av eftersom jag forskar om religion som samhällsfenomen. Etikprövningslagen motverkar därmed sitt syfte, att skydda människors personliga identitet; det hade ju varit mycket mindre integritetskränkande att ge muntlig information och få ett muntligt medgivande, något som gick före 2004, då den nuvarande etikprövningslagen trädde i kraft. Hanteringen innebär dessutom extra arbete för mig, men också, vilket

är allvarigare, extra besvär för den person som helt gratis ställer upp på intervju. Jag har varit med om att deltagare hoppat av projekt, antingen för att de uppfattat situationen som alltför krånglig eller för att de inte vill skriva på ett dokument.

Att göra en etikprövning tar tid. Också att få svar från Etikprövningsmyndigheten, EPM, kan ta ett par månader.

- Dessutom kostar etikprövningen 5 000 kronor samt därtill en extra avgift på 2 000 kronor vid eventuell ändringsansökan. För ett stort projekt som sträcker sig över flera år är det kanske inga större hinder. Men för en liten pilotstudie inom humaniora, där kanske en handfull personer ska intervjuas, kan en

fördröjning på flera månader vara det som gör att studien inte blir av; det finns ju alltid annat intressant som institutionen kan satsa på.

CAMILLA BRUDIN BORG är universitetslektor i litteraturvetenskap. Hon är engagerad i ett medborgarforskningsprojekt där allmänheten uppmanas att anonymt skicka in utopiska berättelser om framtiden.

- Först fick vi information om att etikprövning med utgångspunkt i reglerna för GDPR inte behövdes. Men efter kontakt med Stockholms universitets expert visade det sig att motsatsen var fallet: eftersom deltagarna skriver fritt om framtiden går det inte att garantera att de inte

lämnar identifierbara personuppgifter, och då måste forskningen etikprövas.

Alla som gör en etikprövning ska fylla i ett dokument som innehåller en mängd standardfrågor, bland annat om djurförsök, vävnadsprover och bieffekter.

- Det är tydligt att dokumentet är gjort för medicinsk forskning. För oss humanister blir ansökan onödigt krånglig och tidskrävande.

CAMILLA BRUDIN BORG menar dels att GU borde satsa mer på att tillhandahålla experter inom både etikprövning och GDPR som stöttar forskarna.

- Men det jag skulle önska ännu mer är en nationell översyn över vad dagens etikprövning får för konsekvenser. Hindrar den mer experimentell forskning som inte följer en särskild mall? Avstår forskare från att utforska viktiga områden som de misstänker kan vara krångliga att etikpröva? Det är ju i så fall allvarligt, poängen med etikprövning kan inte vara att försvåra forskning.

Göran Larsson, prodekan på Humanistiska fakulteten, berättar att fakulteten arbetar aktivt med att stärka kompetensen kring etikprövning, främst bland nyantagna doktorander.

- Till våren kommer etikfrågor även att ingå som ett obligatoriskt moment för alla handledare och examinatorer vid ett utbildningstillfälle som vänder sig till alla som arbetar med forskarutbildningsfrågor vid fakulteten. Sedan ett par år tillbaka har vi också en fakultetsgemensam etikkurs på 7,5 poäng för doktorander, där etikprövning ingår som ett moment.

GÖRAN LARSSON medger att särskilt fältforskning och observationer kan vara svåra att få in i färdiga formulär.

- Men det är inget skäl att avstå, istället kan man fråga en mer erfaren kollega till råds. Dessutom kräver allt fler finansierare etikprövning, inte minst inom EU, vilket är ytterligare ett skäl att sätta sig in i etikprövningsproceduren.

Också Jonas Emanuelsson, föreståndare för Centrum för

Camilla Brudin Borg vill ha en nationell översyn över etikprövningsproceduren.

utbildningsvetenskap och lärarforskning, menar att etikprövningsproceduren vid första anblicken tycks komplicerad.

- MEN JAG rekommenderar ändå alla som forskar om människor att göra en etikprövning, inte minst för att det är en bra övning att fundera över sitt projekt: Vilka data genereras inom studien och ger vi verkligen rätt och utförlig information till deltagarna? Även en studie som inte måste etikprövas kan vinna på att få ett rådgivande yttrande från EPM.

Jonas Emanuelsson håller med om att proceduren främst tycks anpassad för medicinsk forskning.

- Men skiljelinjen kanske snarare går mellan forskning som hanterar kvantitativa data och explorativt kvalitativ forskning, där man först efter en inledande studie vet exakt vilka frågor som kommer att ställas i intervjuer och enkäter.

PETER KORP, universitetslektor i idrottsvetenskap, har suttit i en av EPM:s bedömggrupper sedan 2014. Han påpekar att

Jag har upplevt att deltagare hoppat av projekt, aningen för att de uppfattat situationen som alltför krånglig eller för att de inte vill skriva på ett dokument.

MAGDALENA NORDIN

myndighetens arbete bygger på kollegial granskning. Bedömningarna görs således av forskare som representerar olika slags vetenskaplig kompetens. Också representanter för allmänheten finns med.

- DET SOM bedömggruppen tittar på är bland annat syfte, genomförande, datahantering, hur försökspersonerna väljs ut samt nytta och risker. Särskild vikt läggs vid hur deltagarna i studien informeras. Det gäller att vara tydlig när man fyller i formuläret, men det går också att förklara att det handlar om en pilot eller en explorativ studie där alla frågor ännu inte är exakt formulerade.

Att etikprövningen främst är anpassad till medicin förklarar Peter Korp med att det är inom det området de flesta prövningar görs.

- Vid EPM i Göteborg finns två avdelningar för medicinsk forskning och endast en som är gemensam för alla andra områden, och i den ingår dessutom omvårdnadsforskning. Jag är själv sociolog och har gjort flera etikprövningar där även jag →

→ besvärats av irrelevanta frågor. Men man får helt enkelt hoppa över dem.

Han menar också att den som söker finansiering redan gjort en projektbeskrivning och därmed tänkt över många av de frågor EPM vill ha svar på.

- Så en hel del av arbetet är sannolikt redan gjort.

CAMILLA BRUDIN BORGES

förslag är att EPM skapar olika formulär, ett för det medicinskt-naturvetenskapliga området och ett för det humanistiskt-samhällsvetenskapliga.

- Om blanketten uppfattas som mer relevant kanske fler forskare ser nyttan med att fylla i den, menar hon.

Peter Korp menar att myndigheten också skulle kunna bli tydligare med att irrelevanta frågor går att hoppa över.

Göran Larsson påpekar att en etisk dimension alltid bör vara närvarande i forskningen.

- I takt med att samhället förändras blir frågor som rör personuppgifter, lagring av data, hantering av ljud och bild alltmer aktuella. Det måste lärosätena ta ansvar för att hantera.

MAGDALENA NORDIN håller med om att etikfrågorna är viktiga, men menar att forskarna alltid bör och kan ta ansvar själva; allt behöver inte prövas av en myndighet. Förfaringsättet innebär i grunden att forskarens vetenskapliga kunskaper och autonomi undergrävs. Hon ser gärna att det erbjuds en rådgivande instans, men inte en beslutande myndighet.

- Etikprövningslagen innebär även en förskjutning av vad som ska ses som brottsligt; brottet handlar inte om själva forskningen utan om att underlåta att göra en etisk prövning av forskningen. Det kan inte ha varit anledningen till att införa etikprövning.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

De flesta får tillstånd

Etikprövning handlar om att skydda den enskilda människan samt om att avväga risker i förhållande till nytta, förklarar Erica Schweder, förvaltningsjurist vid GU.

- Tidigare var kravet kopplat till personuppgiftslagen men från och med 2018 är det GDPR som gäller. Men någon egentlig skillnad mot tidigare handlar det inte om.

ÄR DETTA FORSKNING som faller inom vårt prövningsområde? Det är en av de frågor Etikprövningsmyndigheten ställer sig när de ska pröva ett ärende, berättar Erica Schweder.

- För att en ansökan ska räknas som forskning måste projektet vara avgränsat. Uppbyggnad av forskningsdatabaser, utan koppling till ett konkret projekt, faller till exempel inte under myndighetens ansvar. Här pågår dock en debatt eftersom nya tekniker och nya sätt att hantera forskningsdata gör att vetenskapliga frågor kan ställas på allt fler olika sätt.

På Etikprövningsmyndigheten finns ett elektroniskt formulär och en förklaring av hur ansökan går till.

- Forskaren har stor frihet att formulera sitt projekt men ju noggrannare man är desto lättare är det förstås att fatta beslut. Om projektet inte går att beskriva i detalj får man förklara det. Eventuellt kan forskaren då behöva komma in med en komplettering.

DE RISKER SOM myndigheten prövar handlar både om fysisk säkerhet och om personlig integritet för försökspersonerna, påpekar Erica Schweder.

- Om den som exempelvis ska göra en intervjustudie

Erica Schweder tipsar osäkra forskare att söka etiskt tillstånd.

misstänker att respondenten kan ge ut känsliga personuppgifter, även om det inte är vad forskaren efterfrågar, kan ett tips vara att söka etiskt tillstånd, för att undvika att riskera behandla känsliga personuppgifter i strid med regelverket.

DET ÄR INOM det medicinska området som behovet av etisk prövning först uppmärksammas. Ett skäl är de många övergrepp på människor som skedde i vetenskapens namn under 1900-talet, berättar Christian Munthe, professor i praktisk filosofi och bland annat ledamot i Socialstyrelsens etiska råd samt i forskningsnämndens utskott för etik på GU.

- Att humanister, kanske lite yrvaket, på senare år börjat förstå att etikprövning också gäller dem, beror nog dels på skärpningen av lagen: inte bara prefekten utan även forskningsledaren

och lärosätet har numera ett juridiskt ansvar, och påföljden för den som uppsåtligen gör fel, har blivit strängare. Men ett annat skäl kan vara att allt fler humanister ägnar sig åt tvärvetenskap tillsammans med forskare som ser etikprövning som något självklart. Till detta kommer ökade krav på etikprövning från olika finansörer; inom EU är det exempelvis numera standard.

En vanlig missuppfattning är att etikprövning leder till att en massa forskning stoppas, berättar Christian Munthe.

- Men så är det inte alls. De flesta som söker får tillstånd, antingen direkt eller efter en komplettering.

FÖRUTOM VIKTEN ATT värna om forskningsdeltagarnas väl finns också en annan anledning till att etikprövning alltmer betonas, säger Christian Munthe.

- Vi forskare samlar

information om människor, utsätter dem för experiment och får dem att utan ersättning ställa upp i olika sammanhang - det innebär ju ett väldigt förtroende. Att ribban då är hög för vad som är etiskt acceptabelt är viktigt för att vi ska kunna fortsätta med vår verksamhet.

ERICA SCHWEDER betonar dock att en forskare inte är utlämnad åt Etikprövningsmyndighetens godtycke.

- Det är viktigt att poängtera att avslagsbeslut kan överklagas; vi på sektionen för förvaltningsjuridik har själva erfarenhet av att ha fått rätt mot myndigheten. Det är betydelsefullt, inte bara för den enskilde forskaren, utan också för rättsutvecklingen och för att skapa en rättspraxis inom området.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Lagen om etikprövning av forskning som avser människor trädde i kraft den 1 januari 2004. Syftet är att skydda den enskilda människan och värna om respekten för människovärdet vid forskning, där en avvägning ska göras mellan risker och nytta.

I samband med den nya lagen tillsattes en central etikprövningsnämnd samt sex regionala.

Den 1 januari 2019 ersattes dessa av Etikprövningsmyndigheten, vars arbete är fördelat på sex orter: Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala.

Den 1 januari 2020 förtydligades etikprövningslagen och straffen skärptes; den som uppsåtligen utför forskning utan etikgodkännande kan få upp till två års fängelse, mot tidigare fängelse i högst sex månader.

För rådgivning, kontakta Moa Ekström på Forsknings- och innovationskontoret.

Nya riktlinjer om hemarbete igen

Den 4 november antog rektor nya riktlinjer när det gäller distansarbete och tillfälligt hemarbete för teknisk och administrativ personal.

Några dagar senare kom också Folkhälsomyndighetens nya råd. Dessa påverkar dock inte universitetet i nuläget. Lärosätena ska dock undvika större samlingar och vidta smittskyddsåtgärder.

DICK STENMARK, dekan på IT-fakulteten, har lett den arbetsgrupp som utarbetat de nya riktlinjerna. Han menar att den gamla policyn var väldigt

restriktiv, i princip skulle man vara på sin arbetsplats.

- Pandemin har dock visat att många arbetsuppgifter går att göra på distans. Vi har också en situation där många verksamheter ute i samhället erbjuder högre grad av flexibilitet och för att vara attraktivt som arbetsgivare måste också vi göra det.

Den nya policyn innebär bland annat att medarbetarna kan jobba hemma maximalt 40 procent av sin anställning, förklarar Tommy Christensen, HR-chef på personalenheten.

- FÖRUTSÄTTNINGEN är att medarbetarens arbetsuppgifter och arbetsmiljö medger hemarbete i denna omfattning samt att verksamheten inte påverkas negativt. Omfattningen kan regleras på olika sätt, exempelvis som antal dagar per vecka, vissa angivna veckodagar, viss procent av sysselsättningsgraden eller perioder under året.

Ställningstagandet om maximalt 40 procent har gjorts efter en sammanvägd bedömning utifrån verksamhetens förutsättningar och behov.

- Men det handlar också om att universitetet, i egenskap av arbetsgivare, har ett ansvar för medarbetarnas arbetsmiljö även vid distansarbete.

Överenskommelsen mellan medarbetaren och chefen ska ske skriftligt. Varför räcker det inte med ett vanligt samtal?

- Regleringen av distansarbete görs skriftligen, enligt det centrala kollektivavtal som gäller för det statliga området, förklarar Tommy Christensen. Om något oväntat uppstår, som gör att man behöver jobba hemma en extra dag, går det att komma överens muntligt med sin chef. Det kallas då "tillfälligt hemarbete". I normalfallet är det dock det skriftliga dokumentet som gäller.

I överenskommelsen ska distansarbetsplatsen, ofta medarbetarens hemadress, anges.

- Det beror bland annat på att universitetet ska kunna uppfylla sitt arbetsmiljöansvar och att distansarbetsplatsen ska vara försäkrad.

Dick Stenmark förklarar att policyn är tänkt att göra universitetet mer attraktivt som arbetsgivare för teknisk och administrativ personal.

- EN DEL CHEFER ÄR fortfarande skeptiska till att medarbetarna förlägger arbetstid till hemmet, men enligt universitetets nya policy ska vi som arbetsgivare i högre grad försöka tillgodose medarbetarnas önskemål om större flexibilitet. Men bara om det är förenligt med det arbete som ska utföras. Dessutom om många väljer att jobba på en annan plats kan det vara en signal om problem på arbetsplatsen och då är det chefens ansvar att göra något åt det. Det ska ju kännas meningsfullt och roligt att komma till jobbet och träffa kollegor.

Andra lärosäten har ungefär samma regler som GU, påpekar Tommy Christensen.

- Det beror sannolikt på liknande förutsättningar och behov i verksamheten som statliga myndigheter har att förhålla sig till.

Text: **Eva Lundgren**

FAKTA

Den 4 november antog rektor styrdokumentet *Riktlinjer avseende distansarbete och tillfälligt hemarbete för teknisk och administrativ personal*.

Bland annat får distansarbetet omfatta högst 40 procent av arbetstiden och medarbetaren måste göra en skriftlig överenskommelse med sin chef.

Rätt jämställt ändå, eller?

Hur jämställt är det i högskolan? Så heter Vetenskapsrådets senaste rapport i ämnet och resultaten visar, kanske på tvärs med många uppfattning, att kvinnors och mäns karriärer i högskolan i huvudsak utvecklas likartat.

CITATET OVAN är från Vetenskapsrådets sammanfattning om studien. Men nyheten som Vetenskapsrådet själva förmedlar i samband med släppet av rapporten blir: "Varför tar det längre tid för kvinnor att bli professorer? Ny jämställdhetsstudie pekar ut flera orsaker."

Nyheten rimmar med gängse uppfattning, som förstås också är sann. Enligt rapporten tar det något år längre för en kvinna att erhålla anställning som professor. Vetenskapsrådet pekar ut två orsaker till detta: "Den ena är att kvinnor i högre grad är verksamma inom forskningsfält som utmärks av en hög andel undervisning, vilket ger dem sämre möjligheter att meritera sig vetenskapligt. Den andra är att kvinnor generellt möter fler svårigheter i lite högre grad än män."

OJÄMSTÄLLDHETEN finns mellan ämnesområden - kvinnor är i högre grad än män verksamma inom områden som har en lägre andel professorer. Men den främsta förklaringen till den höga andelen män bland landets professorer är att 57 procent av dem har en doktorsexamen som är mer än 20 år gammal, konstaterar Vetenskapsrådet. Bland nyrekryterade professorer är fördelningen mer jämn, men det finns ändå skillnader, om än mindre sådana, i mäns och kvinnors karriärsutveckling och

erfarenheter inom akademien som är återkommande och som ofta är till kvinnors nackdel. Rapporten tar upp den så kallade Matildaeffekten - många negativa händelser eller "icke-händelser" i början av karriären som ger effekter i ett senare skede.

"SKILLNADERNA MELLAN män och kvinnor är små". Vetenskapsrådet skriver det på 19 olika ställen i den 77-sidiga rapporten. För den med nyhetsnäsa finns mycket stoff att hämta här. Eller? Rapporten fastslår till exempel att ungefär hälften, både kvinnor och män, tycker att det fungerar dåligt att kombinera barn med arbete, framför allt inom ämnesområden där professorer och forskningsledare är män. Detta står i bjärt kontrast mot dem som arbetar utanför högskolan, där 85 procent av kvinnorna och 90 procent av männen tycker att det fungerar bra att kombinera barn med arbete. För Fredrik Bondestam, föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning, är det inget förvånande.

- Det säger någonting om vad som krävs för att bibehålla en plats inom akademien och signalerar en konfliktyta som speglar villkoren för arbetet. Om både män och kvinnor upplever detta som en svårighet jämfört med vad man gör inom andra sektorer borde vi undersöka det mer på djupet. Vi vet att det inom vissa fakulteter och forskningsområden inte är 40-timmarsveckor utan 80-timmarsveckor som är norm. Vem tar ansvar för detta? Vad blir konsekvenserna, för hälsa, kreativitet, privatliv? Jag saknar studier som fördjupat problematiserar hur arbetsvillkoren faktiskt ser ut i svensk högskolesektor, säger han.

Vi vet att det inom vissa fakulteter och forskningsområden inte är 40-timmarsveckor utan 80-timmarsveckor.

FREDRIK BONDESTAM

Live Stretmo, lektor på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, som i sin forskning intresserat sig för jämställdhet och likabehandlingsfrågor, är inte heller förvånad.

- MYCKET HAR HÄNT de senaste 20 åren. Både män och kvinnor förväntas vara föräldralediga och dela på bördan som kvinnor tidigare fick ta. Men det här är inte bara en jämställdhetsfråga, det handlar också om att dygnet bara har 24 timmar och att det går åt en hel del tid om man vill göra karriär.

Och därför hoppar kvinnorna av? Nej, Vetenskapsrådets studie kan inte fastställa att kvinnor lämnar akademien i högre utsträckning än män, varken på grund av barn och familj eller något annat, menar Fredrik Bondestam.

- Vi har flera studier som pekar mot att en "leaky pipeline", alltså teorin om att kvinnor lämnar, inte stämmer. Kvinnor stannar kvar men på andra befattningar och tar andra vägar. Karriärvägarna är i själva verket differentierade och ofta otydliga, det är också någonting vi behöver borra djupare i.

Live Stretmo tycker också att avhopsfrågan hänger i luften och borde analyseras mer.

- STUDIEN KRING karriärsutvecklingen har ett stort enkätunderlag, men sedan har man också låtit prefekter och ledare reflektera fritt. Gruppen som är viktig i sammanhanget, de som har valt att lämna, kommer man alltså inte åt i ett vidare resonemang. Vad är det egentligen man lämnar för? Behöver det betyda att karriärvägen bryts? Jag tror främst att det är viktigt att studera avhopp under doktorand-

utbildningen och den närmaste tiden efter disputation.

Enkätundersökningen visar också att det är svårt att tillhöra underrepresenterat kön. Kvinnor rapporterar oftare om orättvisor inom ämnesområden som är mansdominerade men det gör också män inom kvinnodominerade områden. Resultatet har överraskat Vetenskapsrådets utredare, men inte Fredrik Bondestam.

– **MÄN SOM** minoritetsgrupp har studerats i flera studier de senaste 15-20 åren. Den som blir förvånad relaterar förmodligen till en ganska publik och naiv diskussion kring jämställdhet inom högskolan, snarare än till

Vem är det egentligen man lämnar för? Behöver det betyda att karriärvägen bryts?

LIVE STRETMO

rådande forskningsläge som diskuterar frågan på flera sätt.

– Jag saknar en nyanserad diskussion, både i rapporten och i det publika samtalet överlag. Det finns många skikt i det här. Män kan uppleva att de är geniförklarade, men också uteslutna ur en social gemenskap. De kan också uppfattas som mediokra män som har valt ett kvinnodominerat ämnesområde, samtidigt som de åtnjuter privilegier som just män. Det finns också stora variationer i erfarenheter inom grupper av män dessutom. Och så vidare. Både kvinnor och män kan ha minoritetserfarenheter, men de får ofta olika uttryck och konsekvenser.

FREDRIK BONDESTAM tycker det är bra att Vetenskapsrådet vågar vidga perspektiven och lyfta att det inte bara är en stor grupp kvinnor som har problem med karriärvägar inom akademien.

– Det brukar annars vara för enahanda och ensidigt rapporterat i sådana här sammanhang.

Men ambitionen att beskriva karriärvägar och jämställdhet på bredden infrias inte. Sjukledighet, trakasserier, mobbing, löneskillnader, effekter av visstidsanställningar, maskulint kodad akademisk kultur, är alla exempel på faktorer som påverkar karriärvägar och behöver analyseras djupare, säger Fredrik Bondestam och föreslår en större spaning:

– Hur många delrapporter krävs från olika aktörer innan vi

Live Stretmo är lektor på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

inses att en bred statlig utredning kring högskolan och jämställdhet är påkallad? Den senaste gjordes 2010, men hade alldeles för snäva ramar. Behovet av en genomlysning på bredden och djupet är uppenbar, men än så länge uteblir initiativet från politiskt håll.

Text: **Lars Nicklason**
Foto: **Johan Wingborg**

GU leder EUTOPIA-strategigruppen

– Det ska vara ett stort mervärde för Göteborgs universitet att vara med, säger vicerektor Torbjörn Lundh som leder den arbetsgrupp vars uppdrag är att ta fram en ny vision och ansökan för andra fasen av EU-programmet 2050. EUTOPIA:s framtid står på spel.

DET ÄR DRYGT ETT och halvt år sedan det europeiska universitetsnätverket EUTOPIA lanserades och hittills har nästan alla möten varit digitala. Så det fanns en förväntan och spänning i luften inför att kunna mötas på Universitat Pompeu Fabra i Barcelona, berättar Torbjörn Lundh.

– Det var fantastiskt roligt att träffa alla andra. Äntligen! Zoom i all ära men för att skapa genuin förståelse måste man ses i verkligheten, säger han.

Han fick direkt uppdraget att axla ordförandeskapet för att få ihop den nya ansökan *Pilotfas 2 - 2050* som ska vara inlämnad till Bryssel den 22 mars 2022. Bland kollegorna vid GU har han redan fått epithetet "Strategigeneralen" men väljer att själv tona ner sin roll som sammankallande för en grupp med 10 vicerektorer, en från varje partneruniversitet. Han tycker själv att arbetsgruppen fick en flygande start.

– VID EN STOR SVART tavla jobbad vi analogt och gammaldags, spanade visioner och strategier och bollade olika idéer. Det var väldigt kreativt och roligt att så mycket föll på plats när vi äntligen kunde träffas på riktigt.

Nästa steg är att arbeta fram en ansökan om en fortsättning av pilotprojektet EUTOPIA 2050. Enligt vicerektor Torbjörn Lundh handlar det om att tillsammans ta fram en vision som kan omsättas i konkret verksamhet.

– Vi försöker inte bara gissa vad Bryssel vill ha utan vad vi själva vill se, säger han.

I potten ligger en ansökan om hela 14,4 miljoner euro för en fyraårsperiod. Totalt ska 17 pilotprojekt, som startade för två år sedan, utvärderas och de bästa väljas ut.

– VI SKA GÖRA EN förnyad utvärdering av projekten och plocka russin ur kakan. Det gäller att formulera ansökan på ett enhetligt sätt som också väl beskriver hur vi vill jobba i framtiden. Att omsätta visionära tankar till konkreta erbjudanden för våra studenter, lärare och forskare. Tanken är att det ska bli så enkelt som möjligt.

GU:s närvaro i nätverket är för tillfället tungt. Förutom att

rektor är president för hela EUTOPIA, är Torbjörn Lundh ordförande i vicerektorsgruppen. I den rollen för ansökan har han stöd av både International Centre och Forsknings- och innovationskontoret.

– Utmaningen är att se till att det blir givande för alla parter, men givetvis så bra som möjligt för Göteborgs universitet.

Det finns kritik mot att samarbetet kräver väldigt mycket resurser utan att man får så mycket tillbaka. Är det värt det?

– På kort sikt är det väldigt kostsamt och energikrävande att vara med men på lång sikt kommer det att ge mycket tillbaka. Den stora vinsten för våra studenter är att de får tillgång till nio andra europeiska lärosäten och på sikt, att de kan ta ut gemensam examen. För våra forskare ska det bli lättare att hitta nya samarbetspartner och därmed kan vi bli ännu bättre på att lösa globala utmaningar. Men EUTOPIA är bara en del av vår internationalisering. Vi driver till exempel också ett parallellt projekt att stärka samarbetet med amerikanska universitet på västkusten och vi planerar en turné dit i vår.

På vilket sätt tycker du att Göteborgs universitet sticker ut inom alliansen?

– Vi har rykte av att ha ett mer grundmurat miljötänkande. Pilotgänget som åkte tåg fick stor uppmärksamhet i Barcelona. Men jag tror också att vårt arbetssätt kanske är mindre hierarkiskt och byråkratiskt. Vi lyssnar bra och vi

svenskar är ju kända för vår konsensuskultur - på gott och ont.

Trots utmaningarna inför att överbrygga praktiska, kulturella och nationella hinder är Torbjörn Lundh optimistisk.

– Det är egentligen helt otroligt att EUTOPIA startade under pandemin och ändå fungerar så bra. Det kan bara bli ännu bättre när vi får möjlighet att resa mer.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

EUTOPIA-toppmötet, som arrangerades av Universitat Pompeu Fabra i Barcelona, pågick den 22–26 november 2021 (temat var *Planetary Well-being*) och samlade närmare 400 deltagare från de 10 lärosätena från följande europeiska städer: Barcelona, Lissabon, Paris, Bryssel, Göteborg, Venedig, Dresden, Ljubljana, Warwick och Cluj-Napoca. Totalt i alliansen ingår över 300 000 studenter, 45 000 forskare och administratörer, 1 000 forskargrupper och tiotusentals alumnier, samt hundratals samverkande institutioner och företag.

Ett konkret resultat var att ett nytt mobilitetsavtal skrevs under vilket gör det möjligt för 100 studenter och upp till 10 medarbetare från respektive universitet att åka iväg på utbyte från och med 2022.

EUTOPIA står för "European Universities Transforming to an Open Inclusive Academy".

Från vänster syns Karin Jonson, Jan Pettersson, Camilla Pettersson, David Brandt, Sigrídur Beck, Arvid Danielsson, Katarina von Sydow och Jimmy Sand.

De tog tåget till Barcelona

Foto: PRIVAT

8 av 29 medarbetare valde att ta tåget till EUTOPIA-toppmötet i Barcelona. En resa som tog drygt 35 timmar och med 6 byten genom 5 länder, enkel väg. Omständligt ja, men både roligt och spännande, menar koordinatör Karin Jonson som vill uppmuntra fler att testa.

– EFTER TVÅ ÅR MED pandemin kände jag mig sugen att åka tåg och få uppleva att resa genom Europa. Eftersom det är ett europeiskt projekt måste det gå, tänkte jag. Vi pratar mycket om hållbart resande men när det kommer till kritan är det svårare att genomföra. Ärligt talat trodde jag att ingen skulle haka på, säger Karin Jonson, som arbetar som koordinatör för EUTOPIA på International Centre. Hon erbjöd sig att boka allas biljetter vilket förstas tog sin tid och krävde en hel del jobb för resebyrån. Kravet var att få en egen nattkupé genom Tyskland.

– Som universitetsanställd

ska man inte behöva leva i ett scoutläger. Det var nog nattkupén som gjorde att flera hängde på. Förutom en arg fransk tågkontrollant gick resan över förväntan; inga förseningar och vi hann med alla byten. Det var dessutom snabbtåg genom Frankrike och Spanien, som gick i över 300 km/h, vilket var en häftig upplevelse.

– Jag hade kanske en romantisk bild av att tågluffa, att man kunde kliva av i Paris och ta en kaffe i Montmartre, men att behöva byta tågstation i ett snöblandat Paris var inte direkt så charmigt – snarare komiskt. Detta sätt att resa är inte för alla, man får ha rätt inställning.

EN ANNAN FÖRDEL med resandet var att man fick tid att lära känna varandra, menar Jimmy Sand på Genussekretariatet.

– Resan flöt på väldigt bra och fungerade dessutom som ett slags teambuilding. Kul att resa med GU-folk som jag annars inte haft så mycket att göra med.

Tågresan kostade drygt 6 000 kronor med egen sovkupé, tur och retur – vilket är minst dubbelt så dyrt som flyget.

– Jag tycker inte att det är så farligt, det är flygpriset det är fel på, säger Karin Jonson. Det gör inget att det tar längre tid, det var ändå en jobbresa och man fick mycket gjort. Vi som reste blev väldigt tajta, som en egen tågfamilj. Det ångrar jag verkligen inte.

Text: Allan Eriksson

Foto: Privat

FAKTA

De som tog tåget var: Karin Jonson, International Centre, Katarina Tullia von Sydow, kommunikationsenheten, Jan Pettersson, GMV, Jimmy Sand, genussekretariatet, Arvid Danielsson, studentrepresentant och David Brandt,

Camilla Pettersson och Sigrídur Beck från Forsknings- och innovationskontoret.

På hemresan från Barcelona reste även studentrepresentanten Nada Alichiah med tåggänget.

Eva Wiberg invigningstalade på toppmötet.

Foto: KATARINA VON SYDOW

Bättre utan opioider

Förra året dog cirka 70 000 människor i USA genom överdos av opioider. Men opioidkonsumtionen är ett ökande problem även i Sverige.

Det är ett skäl bland flera att minska opioidanvändningen i vården, inte minst inom kirurgi och anestesi. Hur det ska gå till kommer forskare från Sahlgrenska akademien att studera i en klinisk prövning. De står även bakom världens första metaanalys kring totalt opioidfri anestesi som nyligen har publicerats.

ÖVER 200 PATIENTER som genomgår en fetmaoperation planeras ingå i en randomiserad, multicenterstudie, berättar Axel Wolf, forskningsledare för VR-projektet *Dags att byta ut opioider som en hörnsten inom modern anestesi?*

- Patienterna kommer från två sjukhus, Sahlgrenska Universitetssjukhuset/Östra sjukhuset samt från Lindesbergs lasarett i region Örebro. Vi kommer att jämföra två grupper: en som får sedvanlig opioidbaserad anestesi med en som får opioidfri anestesi samt postoperativ smärtlindring och personcentrerad vård. Hur patienterna återhämtar sig efter kirurgin samt opioidkonsumtion och hälsoekonomiska effekter kommer att utvärderas upp till två år efter kirurgin.

Generell anestesi, eller narkos, består i allmänhet av två komponenter: dels ett sövande preparat, dels ett som brukar benämnas smärtlindrande, ofta en opioid.

- **"SMÄRTLINDRANDE"** är ett lite missvisande begrepp eftersom smärta är en subjektiv upplevelse i vaket tillstånd. Istället är det kroppens fysiologiska gensvar, det som kallas för det nocicepti-

Foto: PRIVAT

Axel Wolf vill minska användningen av opioider.

va svaret, som är i fokus under den generella anestesi, alltså hur kroppens smärtreceptorer reagerar på stimuli samt hur vi kan kontrollera detta gensvar.

Opioider har använts som smärtstillande preparat sedan urminnes tider och utgör fortfarande en hörnsten inom kirurgin. Men förutom den lavinartade ökningen av dödsfall på grund av överdos, finns också andra problem, berättar Axel Wolf.

- **PATIENTERNA KAN BLI** illamående, dåsiga, få svårigheter att andas eller drabbas av förstoppning. Dessutom kan vissa opioider leda till en ökad smärtförmåga, så kallad hyperalgesi. Det finns även studier över den potentiellt negativa effekten av opioider under cancerbehandling. Därför är behovet stort att kunna bredda våra framtida strategier för att anpassa anestesi till patientens resurser, behov samt önskemål.

Det finns idag ett flertal läke-

medel som kan ersätta opioider. Men även icke-farmakologiska behandlingar, såsom högfrekvent, högintensiv transkutan elektrisk nervstimulering (TENS) tillsammans med ett personcentrerat arbetssätt är superintressant att studera, förklarar Axel Wolf.

- **TENS HAR VÄLDIGT** få biverkningar, kan dessutom styras av patienten själv samt finns att få tag på väldigt lätt i dagligvaruhandeln. Tekniken passar därför väldigt väl även i den personcentrerade vård som är en viktig del av vårt forskningsprojekt.

Idag finns inga vetenskapliga utvärderingar av effekterna av opioidfri anestesi, TENS och personcentrerad vård under och efter kirurgi.

- Enligt en studie upplever nästan var femte vuxen europeisk långvarig smärta, varav cirka hälften uppger att de inte får tillräcklig smärtlindring. Att hitta opioidfria och opioidsparande alternativa behandlingar kan alltså ha stor betydelse för väldigt många patientgrupper.

Eva Lundgren

Enligt en studie upplever nästan var femte europeisk långvarig smärta.

AXEL WOLF

Fakta

Axel Wolf, docent i vårdvetenskap, är forskningsledare för projektet *Dags att byta ut opioider som en hörnsten inom modern anestesi? Effekterna av personcentrerad opioidfri anestesi på kognition och fysisk återhämtning efter fetmaki-rurgi*. Projektet är den första randomiserade kliniska studien i världen inom opioidfri anestesi som undersöker långtidseffekterna av opioidfri anestesi på återhämtning efter kirurgi med eller utan tillägg av personcentrerad vård. Projektet finansieras av Vetenskapsrådet med 5,5 miljoner kronor. Mer information på: www.gothenburgpainlab.com.

800 KRONOR

Gåva. Det är den nya beloppsgränsen (inklusive moms) för så kallade personalfrämjande aktiviteter, exempelvis personalfest eller informationsmöte. Gränsen för extern representation går vid 1 000 kronor.

En skattefri julgåva får kosta max 500 kronor per person, inklusive moms.

Det är några av nyheterna i de uppdaterade beloppsgränserna för representation och gåvor som rektor antagit.

Vetenskapens syn på klimatet

Skrift. Professor Deliang Chen är samordnare för en ny skrift från Vetenskapsakademien, som släpptes i samband med klimatmötet i Glasgow.

– Vi försöker på ett populärvetenskapligt sätt förklara vetenskapsrådets samlade syn på klimatet, säger han.

I skriften *Vetenskapen säger – om klimatet* slår forskarna fast att klimatförändringarna redan påverkar varje region på jorden på flera sätt och att framtidens klimat kommer att bestämmas av utsläppens utveckling och klimatkänsligheten. Klimatkänsligheten är ett uttryck för hur mycket varmare eller kallare klimatet blir efter en störning av något slag.

Webbfrågan | Klimatsmarta resor

Enligt Klimatramverket ska universitetet kraftigt minska sina koldioxidutsläpp fram till 2030. Nästa gång du reser i Europa tänker du ta tåget?

- A.** Ja (36%)
- B.** Nej (36%)
- C.** Vet ej (28%)

Antal svarande: 55. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Aha-festival full med musik

Festligt. The suspension of disbelief – ett för ett ögonblick ryckas med och låta misstron fara – var temat för årets Aha-festival, som pågick på Chalmers den 24–26 november. Festivalen innehöll samtal, diskussioner samt magi. Ser man med ögonen eller med hjärnan? Vilken färg har ett gult hus? Hur kan egentligen Schrödingers ekvation tolkas? Vad innebär det att förstå? Varifrån kommer musiken och varför forska om Blå tåget?

Festivalen innehöll också mycket musik. Till de medverkade hörde duo Granmo-Berg, som består av Tobias Granmo på violin och Daniel Berg på marimba, denna gång tillsammans med Torbjörn Grass på gräsophone, ett instrument som med hjälp av elektriska impulser spelar på diverse föremål.

Bland annat framförde de verket *Spektra* som innehåller fågelkvitter, skrap, utrop samt en rejäl smäll med en dörr.

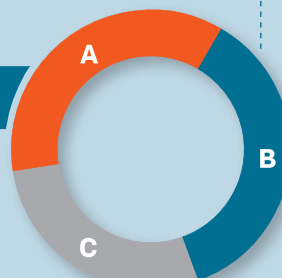
Fysisk sommarskola

Sommarskola. När Summer School for Sustainability gavs för första gången i somras blev det en digital variant på grund av pandemin. Nästa sommar kommer undervisning och kringaktiviteter ske på plats i Göteborg.

– Studenterna får uppleva sommaren i staden, och får möjlighet att träffas fysiskt och lära känna varandra. Det ska

bli väldigt roligt, säger Annika Larsson, projektledare på International Centre.

Sommarskolan är öppen för studenter från GU:s partneruniversitet och för studenter som söker i den nationella antagningsomgången, och pågår i fem veckor mellan 4 juli och 7 augusti.

CITATET

»Forskarsamhället har ett särskilt ansvar att larma om välfärdskorruption och intellektuell ohederlighet, men vad gäller utredningen om privata sjukvårdsförsäkringar råder en öronbedövande tystnad«

skriver **John Lapidus**, forskare i ekonomisk historia, på DN Debatt den 6 december 2021.

Sju ton koldioxid per helårsanställd

Utsläpp. Enligt Svalnas rapport *Göteborgs universitets klimatavtryck år 2019–2020* släppte lärosätet ut 7 ton koldioxid per helårsarbetande år 2019. Det är mindre än Högskolan Dalarna (10,1 ton), Uppsala universitet (8,1 ton) och lika mycket som Stockholms universitet (7 ton). Förra året sjönk koldioxidutsläppen från flyg med 8,3 ton till 2,6.

Månadens lätrimmade aforism

OMSORGLIGT

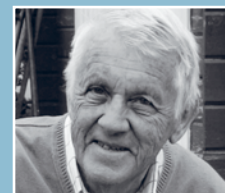
I vårdssamhället barn sig lär bli omsorgsfall som pensionär.

OFÖRBERETT

Trots lärdom, sans och folkligt vett blir livet lätt en rysk roulett.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

Vad kostar det att förstöra KLIMATET?

– Nästan ingenting. Även om allt fler länder beskattar utsläpp av koldioxid, så har endast 4 procent det pris som krävs för att nå temperaturmålen i Parisavtalet, enligt Världsbankens senaste rapport.

Det berättar Åsa Löfgren. Hon är miljöekonom, forskar om klimat- och beteendekonomi, och var observatör vid klimatkonferensen COP26 i Glasgow.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

– **Att vara ute med Lily** hör till det bästa som finns, säger Åsa Löfgren, som är på lunchpromenad med sin hund i decembersnön när GU Journalen träffar henne. Hon har nyligen kommit hem från Glasgow och mycket av hennes tankar rör det man kom fram till där, bland annat den så kallade *Glasgow Climate Pact*.

– Under konferensen i Köpenhamn 2009 påbörjades arbetet med en underifrån-upp-modell, som sedan formaliserades i Parisavtalet 2015. Den innebär att länderna själva sätter upp mål för sitt bidrag till minskade klimatförändringar, något jag i början var väldigt tveksam till. Nu i Glasgow såg man också att ambitionerna inte alls varit tillräckliga. I den nya klimatpakten har länderna därför förbundit sig att uppdatera sina målsättningar redan 2022. Jag försöker vara optimistisk och hoppas att det innebär mer ambitiösa planer.

Också andra aktörer, alltifrån städer till industri- och finansaktörer, verkar ha tagit intryck av underi-

från-upp-processen, och kommer nu själva med målsättningar och åtaganden, påpekar Åsa Löfgren.

– Det återstår dock att se hur stor skillnad dessa initiativ gör. Vi vet från IPCC-rapporten att vi måste minska globala utsläpp med 40-50 procent under det kommande årtiondet; och för somliga länder är läget redan akut, som för Maldiverna, vars öar riskerar dränkas i havet.

Parisavtalets artikel 6 är en annan viktig, men känslig fråga, säger Åsa Löfgren.

– Artikeln handlar om ländernas handel med utsläppsminskningar. Exempelvis Brasilien ville kunna sälja utsläppsminskningar

genom återplantering av regnskog, men ville samtidigt också kunna räkna in minskningarna själva, alltså ett slags dubbel bokföring. Efter intensiva diskussioner backade de dock. Men inte bara länder, utan också privata företag, vill handla med utsläppsminskningar. De nya skrivningarna i artikel 6 verkar dock göra detta mycket dyrare eftersom kraven för vad som räknas som utsläppsminskningar blir hårdare. Som Sir David Attenborough påpekade i sitt tal vid inledningen av COP26-konferensen: Det finns bara en siffra som räknas, och det är den som visar koncentrationen av växthusgaser i atmosfären.

Miljö- och klimatfrågor är typexempel på problem som måste hanteras både över disciplinräns och tillsammans med övriga samhället. Och jobba gränsöverskridande har Åsa Löfgren gjort under hela sitt yrkesverksamma liv, ofta i projekt finansierade av Mistra.

Just nu är hon exempelvis engagerad i Mistra Carbon Exit där forskarna analyserar vilka tekniska möjligheter, styrmedel och beteendeförändringar som krävs för att nå Sveriges klimatmål om nollutsläpp år 2045. Det handlar bland annat om basmaterialindustrin.

- Tillverkning av basmaterial, som stål och cement, innebär stora utsläpp av koldioxid. Att göra processerna mer klimatneutrala kräver väldiga investeringar vilket förstås leder till dyrare material. Så hur får man

byggföretag att välja klimatvänlig cement om priset är 70 procent högre? Mina kollegor Johan Rootzén och Filip Johnsson har visat att om man bakar in kostnadsökningen i hela husproduktionen, är den försvinnande liten i relation till allt annat. Men då krävs samarbete över en hel värdekedja, vilket är en utmaning. För att lösa det dilemma krävs uppfinningsrikedom när det gäller policyer, så att vi får regler som stöttar miljövänliga lösningar utan att sätta konkurrensen ur spel. Detta är ett exempel på att policyinnovation kan vara lika viktigt när det gäller klimatsmarta lösningar som tekniska uppfinningar.

Också inom UGOT-centrumet CeCAR studeras hur klimat- och miljöfrågor kan hanteras på ett effektivt sätt. Åsa Löfgren är centrumets styrgruppsordförande.

- Inom CeCAR har vi identifierat fyra omständigheter som riskerar leda till svårigheter när det gäller kollektivt ansvarstagande: att problemet är geografiskt spritt, utsträckt över tid, komplext samt involverar många olika aktörer. Klimatfrågan karaktäriseras i hög grad av samtliga dessa omständigheter.

Grovt sett finns också tre sätt att hantera kollektiva dilemma: att samarbeta och försöka bidra till en lösning - oavsett vad andra gör, att strunta i dem - oavsett vad andra gör, eller att bidra - under förutsättning att andra också gör det.

Majoriteten väljer det tredje alternativet och de går alltså att påverka ...

- Majoriteten väljer det tredje alternativet och de går alltså att påverka genom att underlätta för så många personer som möjligt att bete sig hållbart. Ofta krävs insatser från en tredje part, exempelvis stat eller kommun. Ett tydligt exempel är kollektivtrafik: Vill man att fler ska ta bussen till jobbet måste förstås kommunen se till att det finns bra bussförbindelser där människor bor.

En av Åsa Löfgrens viktigaste uppgifter är att stötta beslutsfattare att ta klokare och mer informerade beslut. Det gjorde hon exempelvis 2018-2020 då hon var ledamot av det Klimatpolitiska rådet, som har i uppdrag att utvärdera om regeringens politik leder mot Sveriges klimatmål 2045.

- Men för att jag ska kunna bidra på ett bra sätt räcker det inte med goda kunskaper inom miljöekonomi, jag måste också samarbeta med andra discipliner och yrkeskategorier, lära mig av dem och se värdet i deras kunskap. Ute i samhället ser man det som självklart att ekonomer, biologer och ingenjörer jobbar ihop men inom akademien är tvärtom stödet för forskare som jobbar över olika gränser väldigt svagt.

Den som ägnar sig åt tvärvetenskap har exempelvis svårt att göra karriär, påpekar Åsa Löfgren.

- Ett skäl kan vara att forskning som sträcker sig över olika disciplinärgränser inte alltid är så lätt att bedöma. Jag tror också att det finns en uppfattning om att breda

perspektiv är detsamma som ytlighet. Men det är inte min erfarenhet. Snarare krävs en trygghet i sin egen disciplin för att vara öppen för andra sätt att tänka. Om Göteborgs universitet verkligen tycker att tvärvetenskap är viktigt, vilket ju sägs bland annat i visionen, då måste man också stötta de forskare, centrubildningar och samarbeten som håller på med just detta, annars blir det helt enkelt ingen utveckling åt det hållet.

Natur, miljö och hav har alltid intresserat Åsa Löfgren. På gymnasiet lärde hon sig exempelvis dyka och utbildade sig senare till divemaster, enligt det internationellt erkända Padi-systemet.

- 1995 var jag på resa i Australien och använde en stor del av mina sparade pengar till en dykresa med båt till yttre delen av Stora barriärrevet. Det är ett fantastiskt ekosystem och var en omvälvande upplevelse. Jag är väldigt glad över att få ha sett det med egna ögon.

Också i Sverige tar hon chansen att vara ute i naturen så ofta hon kan. Det roligaste är att hitta nya stigar i skogen.

- Nu under pandemin har det varit fullt med folk ute i naturen och det är förstås bra att människor motionerar. Men allra bäst tycker jag om när det är tyst och skönt, och vi är ensamma i skogen, min hund Lily och jag.

■ Åsa Löfgren

Aktuell: Nyligen hemkommen från klimatkonferensen COP26 i Glasgow den 31 oktober–12 november, där hon varit observatör.

Arbetar som: Docent i nationalekonomi med särskilt intresse för klimat- och beteendekonomi, styrgruppsordförande för CeCAR, Centrum för studier av kollektivt handlande, ansvarig för policyforskningen inom ramen för forskningsprogrammet Mistra Carbon Exit.

Bor: I Guldheden.

Familj: Man och två barn, en fluffig hund och en lika fluffig katt.

Senast lästa bok: *För mycket lycka* av Alice Munro.

Senast sedda film: *The French Dispatch*.

Favoritmusik: Lyssnar på det mesta men är gammal Håkan Hellström-fan.

Favoritmat: Sushi och jordgubbar (dock inte ihop).

Övriga intressen: Skriva, åka skidor, springa i skogen samt film – ser all slags film utom historiska kostymdramer.

Bli ett proffs på att

PODDA

Poddar ploppar upp som svampar ur jorden. Idag finns inte mindre än 30 GU-relaterade poddcaster att lyssna till. Men vad är poängen med att starta en podd och vad vill man åstadkomma? GU Journalen har gjort en djupdykning i ljud-floden.

– Vi kör på känsla och för att det är kul. Jag älskar att föra ut forskning och frågor om kulturarv till allmänheten, säger Jenny Högström Berntson, som driver poddarna *Inside the box* och *Matarvspodden*.

Hon arbetar som projektsamordnare vid Centrum för kritiska kulturarvsstudier och har sjösat två olika poddar, båda i syfte att kommunicera kring forskning som görs om kulturarv vid Göteborg universitet. *Inside the box*, som är ett samarbete med Världskulturmuseet, drog igång hösten 2019.

– Idén föddes ur Världskulturmuseets behov av att nå ut med museiföremål som förvaras i deras magasin, som få har möjlighet att se annars. Utifrån den grundidén kunde vi koppla ihop föremålet med aktuell forskning, säger Jenny Högström Berntson.

Inside the box spelas vanligtvis in inför publik på museet och bygger på att två specialinbjudna gäster öppnar en låda

med ett föremål. Sedan ägnas samtalet åt att de gemensamt fördjupar sig i föremålet och ämnet.

– Många av våra forskare, inom olika inriktningar av kulturarvsforskning, utgår i sin forskning från föremål på museer. Att slå samman forskning med museiverksamhet blir därför en naturlig väg att gå med en sådan här satsning, fortsätter hon.

Vem som bjuds in beror på vilket föremål som ska diskuteras, men samtalet kan också ta avstamp i aktuell forskning och då väljs föremålet utifrån det. Som när Ola Sigurdsson, professor i teologi och aktuell med verket *Gudomliga komedier*, gästade podden med komikern Ina Lundström, som var den andra gästen.

– Då var det främst det aktuella ämnet som satte ramen för innehållet och då valde vi ut en skulptur med en människa som skrattar.

Tanken är att den andra samtalsparten ska bidra med ett kompletterande perspektiv utifrån sin kunskapsbas. Exempelvis har Yvonne Leffler, professor i litteraturvetenskap, pratat om klimathotet med författaren Mats Strandberg.

En annan podcastproducent är Aron Westholm, doktor i offentlig rätt. Hans forskning fokuserar på samspelet mellan administrativa system och naturmiljön, främst inom det marina området. Det

gäller även hans podcast *Miljön och Juridiken*.

– Det är så klart svårt att motivera existensberättigandet för ytterligare en podd när det redan finns så många, men den är rolig att göra och folk som söker upp podden vill ju faktiskt lyssna, säger Aron Westholm.

Aron Westholm menar att folk är intresserade av hans podcast om miljö och juridik.

Det ska finnas en dynamik mellan oss, gästen ska bidra med expertkunskap och ha samma kunskapsnivå som vi andra ...

ARON WESTHOLM

I podden diskuterar han och programledarkollegan David Langlet, professor i miljö rätt vid Uppsala universitet, aktuella miljö rättsliga frågor tillsammans med inbjudna gäster. Deras samarbete tog sin början i *Ocean Governance poddcast* under Aron Westholms doktorandtid när David Langlet var hans handledare.

- Vi tyckte att det skulle vara roligt att göra något liknande som i första podden, men rikta oss till en bredare publik. Och vi kunde se ett behov av en podd för allmänheten som fördjupade sig i miljö frågor, säger han.

Även i denna podcast väljs gäster utifrån ämne och alla som deltar skjuter till med just sitt unika perspektiv.

- Det ska finnas en dynamik mellan oss tre, gästen ska bidra med expertkunskap och ha samma kunskapsnivå som vi andra, inte bara vara en tyckare eller debattör.

Tanken med *Miljön och Juridiken* är att gå på djupet i principiellt intressanta frågor. Och det ska finnas utrymme för att utveckla resonemang och fördjupa, snarare än att intervjua eller debattera. Ämnen som har avhandlats i de två första avsnitten är turbulensen kring Cementa och styrmedel för klimat och energi.

- Vår avsikt är inte att ta ställning. Även om vi har våra egna ingångsvärden, och det som förs fram i podden kanske inte alltid ligger i linje med exempelvis Cementas intressen, så är målet att ha ett balanserat samtal om konstitutionella frågor och vilken betydelse olika politiska beslut kan få.

Målsättningen är att komma ut med ett nytt avsnitt varje månad och trots att podcastproducerandet tar tid från annat, konstaterar Aron Westholm att han kan dra nytta av poddandet i sitt övriga arbete.

- Podden ger mig möjlighet att fördjupa mig i aktuella juridiska frågor. Det blir en tillgång även i min undervisning. För mig som befinner mig i början av forskarkarriären är podden också ett bra sätt att göra mig synlig och skapa mig en position.

Inte bara forskare har börjat använda poddandet som ett sätt att nå ut. Vid Sahlgrenska akademien driver Elin Lindström, kommunikatör, och Margareta Gustafsson Kubista, pressansvarig, podden *Akademiliv*.

Margareta Gustafsson Kubista.

I *Akademiliv*, som även är namnet på fakultetens personaltidning, samtalar de med fakultetens forskare om deras forskning och aktuella medicinska frågeställningar.

hänga med, säger **Elin Lindström.**

Podden *Akademiliv* har med tiden kommit att ersätta deras egna publika föreläsningar, förklarar Elin Lindström.

- Vi fick vara nöjda om hundra personer som kom och lyssnare på våra föreläsningar. Nu kan vi ha mellan 1 000 och 10 000 lyssnare per avsnitt.

Under pandemin har det blivit självklart att *Akademiliv* har behandlat frågor som har rört coronaviruset och fakultetens forskning och expertis kring det, med gäster som Agnes Wold, Ingmar Skoog och Magnus Gisslén. Likaså har poddens roll som kommunikationskanal blivit än mer självklar under en period när allt annat blivit inställt. Och nu har den en given plats i det ordinarie arbetet.

- Podden har blivit ett nytt verktyg i kommunikationsverktygslådan. Vi når en bredare målgrupp och för allmänheten blir podden ett annat sätt att ta till sig forskning, säger Elin Lindström.

Även Jenny Högström Berntson intygar att de tack vara det digitala formatet, av framför allt *Inside the box*, når ut betydligt bredare.

- Med podden tror och hoppas vi på att en annan typ av personer lyssnar än de som kommer till ett evenemang på ett museum. Dessutom når vi ut i hela Sverige. Vi vet att folk i både Norrland och resten av världen lyssnar.

- Det viktigaste i vår podd är att ta avstamp där det redan finns frågor från omvärlden. Att ha fokus på saker som allmänheten vill ha svar på, säger

- Vi gör en akademisk podd som en någorlunda allmänbildad person ska kunna ta till sig. De som har ett intresse för medicinska frågor ska kunna

1

Tänk igenom vad du vill förmedla och vem du vill vända dig till – forskare, studenter eller allmänheten?

2

Förbered dig noga, både med hur samtalet ska läggas upp och genom att prata ihop dig med gästen.

3

Fundera igenom hur mycket arbetstid podden får ta.

4

Ha en genomtänkt publiceringsplan.

5

Om du spelar med medverkande på olika platser, exempelvis över Skype, finns programvaror som gör att du får synk i talet och slipper lagg.

TÄNK PÅ!

Att tillgänglighetsdirektivet för myndigheter kräver att podden också finns i textform.

Var finns alla podcaster vid GU?

Du hittar alla här:

www.gu.se/forskning/podcasts-pa-universitetet.

Text: **Hanna Jedvik** Foto: **Johan Wingborg**

Jenny Högström Berntson driver poddarna *Inside the box* och *Matarvspodden*.

Stöd hjälper dig fokusera

Antalet poddar vid Göteborgs universitet blir allt fler. Något som märks hos Medieteknik där efterfrågan på tekniskt stöd har ökat.

Foto: GUNNAR JÖNSSON

– **Tidigare har det** främst handlat om efterfrågan på tips och råd från oss. Nu vill allt fler ha hjälp även med innehållsproduktion, marknadsföring och publicering, säger Erik

Lundberg, sektionschef på Medieteknik. I dagsläget produceras fyra GU-anknutna poddar, helt eller delvis, med stöd av Medieteknik. I deras lokaler på Medicinareberget finns ljudstudio, ljudtekniker och erfarna producenter.

– Fördelen med att använda vår kompetens är att du som gör podden kan luta dig tillbaka och fokusera på innehållet, medan vi tar hand om den tekniska biten.

För att spela in och publicera en podcast krävs egentligen bara en dator,

headset, inspelnings- och redigeringsprogram och hyfsade datorkunskaper. Men för den som vill optimera ljudkvaliteten och få en proffsig och tajt produktion kan det vara en god idé att spela in i en studio med bra mikrofoner samt att få hjälp med efterbearbetningen.

För Medietekniks del kan det handla om att ställa in ljudnivåer, lägga på musik eller sätta ihop allt till en helhet. Vissa poddare väljer att göra grundredigeringen själva och lämna över till Medieteknik för en sista finish.

– Men om vi ska slutmixa podden ser vi helst att man också spelar in hos oss. I annat fall lägger vi mycket mer tid på slutmixen än vad vi skulle ha gjort om det var vi som hade stått för inspelningen.

Det är svårt att ge en exakt uppgift på vad det kan kosta att anlita Medieteknik. Allt beror på behov och önskemål, men ett tydligt kostnadsförslag ges alltid, menar Erik Lundberg.

Dock är det ju inte alltid som en podcastproduktion rymms i institutionens

eller enhetens budget. Men en faktor som har öppnat många dörrar är Gustav Adolf Bratts föreläsningsfond, som har hjälpt till att finansiera flera GU-produktioner, bland andra *Matarvspodden*.

– **Den har gjort** att fler har fått möjlighet att köpa in teknikhjälp från oss. Vi kan även hjälpa till med ansökningarna till fonden.

Däremot är det inte alla universitetsanställda som har överdrivet mycket vana av att prata i en studio, med allt vad det innebär i form av ton, tilltal och en osynlig åhörarskara i radiorymden. Erik Lundberg ser dock inte att bristen på studioerfarenhet skulle utgöra något hinder.

– Fördelen med en podcast är att det bygger på samtal med personer som verkligen brinner för sitt ämne. Då blir det oftast engagerande och intressant lyssning även för andra.

Text: **Hanna Jedvik** Foto: **Johan Wingborg**

Några populära poddar på GU

INSIDE THE BOX

Vad: En podd om unika föremål som gömmer sig i lådorna i Världskulturmuseets magasin och hur de kan berätta historier om vår värld. Ett möte mellan museiföremål och kulturarvsforskning.

Var: På Världskulturmuseet, i "Studion", när det inte är pandemi.

Hur: Med hjälp av Världskulturmuseets ljudtekniker.

Produceras av Centrum för kritiska kulturarvsstudier vid Göteborgs universitet och Världskulturmuseet i samarbete med Folkuniversitetet Göteborg.

MATARVSPODDEN

Vad: En podd som bland annat fångar upp forskning presenterad i boken Matarv: berättelser om mat som kulturarv som är resultatet av ett samarbete mellan forskare på Göteborgs universitet och kulturarvsinstitutioner i Västra Götalandsregionen.

Var: I Medietekniks studio med den frilansande programledaren Lisa Haeger.

Hur: Alla avsnitt är inspelade, redigerade och mixade av Medietekniks tekniker.

MILJÖN OCH JURIDIKEN

Vad: En podcast som diskuterar aktuella frågor som rör juridik och miljö. Det kan röra sig om nya rättsfall, utredningar, ny lagstiftning eller forskning.

Var: Vid datorn hemma i Aron Westholms gästtrum.

Hur: Med Aron Westholm i Göteborg och David Langlet i Stockholm. Spelas in på distans. Redigeras och publiceras av Aron Westholm själv.

AKADEMILIV

Vad: en podcast där olika forskare från Sahlgrenska akademien samtalar om sin forskning och hälsofrågor.

Var: I Medietekniks studio.

Hur: Alla avsnitt är inspelade, redigerade och mixade av Medietekniks tekniker.

Undersöker det okända Antarktis

Anna Wåhlin, professor i oceanografi, har utsetts till rådsprofessor av Vetenskapsrådet. Det innebär att hon får 50 miljoner kronor under 10 år för forskning i Antarktis.

Bland annat ska hon genomföra mätningar under två glaciärer som aldrig tidigare undersökts.

Just nu sitter Anna Wåhlin i karantän i USA. Om några dagar ska hon iväg till Chile för ytterligare två veckors karantän innan hon den 2 januari förhoppningsvis kan gå ombord på

det fartyg som ska ta henne och hennes forskargrupp till Antarktis.

- Reglerna är väldigt strikta, man vill inte ha någon smitta på forskningsstationen i Antarktis. Så jag får erkänna att jag klättrar lite på väggarna.

Det projekt Anna Wåhlin ska arbeta med handlar om att utforska vattnet under de flytande glaciärerna Thwaites och Getz, något som aldrig tidigare gjorts. För att göra det använder forskarna under-vattensfarkoster, AUV:er, försedda med olika sensorer, som kan skickas ut på självständiga uppdrag utan kontakt med moderfartyget.

- **Det handlar om** ganska nya forskningsverktyg och vi vet ännu inte exakt vilket information vi kan få av dem. Men bland annat ska vi använda ett avancerat ekolod som kan sättas upp-och-ner på en AUV och på så sätt mäta var isen ligger. Eftersom området aldrig tidigare undersökts kommer vi att mäta väldigt grundläggande saker som isens tjocklek samt havets djup, havsbottnens struktur, salthalt och strömhastighet, samt om det finns liv under isen. Vi kommer att kombinera olika sensorer och se vilken typ av information vi kan få då.

En viktig del av projektet handlar om att undersöka glaciärernas avsmältning. Bland annat ska forskarna studera hur stor avsmältning havsströmmarna orsa-

kar och temperaturskiktningen i havet. Också de processer som flyttar det varma havsvattnet upp på kontinentalsockeln och hur mycket värme som går förlorat till atmosfären i havet utanför glaciärerna kommer att studeras.

Att bli rådsprofessor innebär att Anna Wåhlin kan ägna sig åt forskning på ett helt annat sätt än tidigare.

- Syftet med professuren är att ge forskaren långsiktiga medel så att hen kan bygga upp en helt ny forskningsmiljö. Det handlar exempelvis om att kunna anställa medarbetare i projektet, något som är svårt om man bara har finansiering i max fyra år. Planen är att kunna ge en fast anställning till en tekniker, vilket mitt projekt verkligen behöver.

Varför är det viktigt att forska om Antarktis?

- Antarktis är en stor och ofta bortglömd del av jordsystemet, men oerhört viktig för förståelsen av hur den här planeten som vi bor på fungerar. Cirka 90 procent av all is på jorden finns i Antarktis, det motsvarar en enorm kylreserv som bidrar till att minska klimatsvängningarna. Dessutom finns mer än hälften av allt färskvatten på jorden bundet i Antarktis isar, och om de skulle smälta i hög takt så skulle det påverka hela den hydrologiska cykeln inklusive havens vattenstånd.

Anna Wåhlins Antarktisresa är på sammanlagt 3,5 månader, varav två månader till sjöss.

- Nu hoppas jag bara att allt går som det ska, mycket oförutsett kan inträffa i ett sådant här projekt.

Eva Lundgren

Fakta

Anna Wåhlin är en av tre forskare som fått anslag på 50 miljoner kronor under 10 år från Vetenskapsrådets utlysning till en rådsprofessor. Hon får bidrag för projektet *Utveckling av metoder för att studera Antarktis flytande glaciärer med modern infrastruktur*.

Hon har även fått 4,7 miljoner kronor från Vetenskapsrådet för projektet *Fluidmekanik vid en västantarktisk glaciärfrent: Ny teknik möjliggör forskning av ett unikt system*.

Göteborg med på litteraturkartan

– En mycket stor ära men också väldigt välförtjänt. Många kreativa krafter har arbetat länge för detta.

Det säger rektor Eva Wiberg med anledning av att Göteborg utnämns till Unesco City of Literature.

DET VAR 2019 som kommunstyrelsen beslöt att ansöka om att Göteborg skulle bli en Unesco City of Literature. Under drygt ett år arbetade sedan sex samverkanspartner intensivt med förankring, utvecklingsidéer och ansökan som skickades in i somras.

Den 8 november kom äntligen det glada beskedet att Göteborg, tillsammans med Vilnius och Jakarta, utnämns till nya litteraturstäder.

– Det här är väldigt stort, inte bara för oss som samverkat kring ansökan, utan för alla som engagerar sig för litteratur och läsande i Göteborg, vare sig det är på skolor, på bibliotek, i föreningar eller i andra sammanhang. Att öka intresset för läsande är ingenting en handfull aktörer kan göra själva, istället krävs engagemang från hela regionen, förklarar Eva Wiberg.

Hon påpekar att läsning inte bara handlar om skönlitteratur.

– I ANSÖKAN INGÅR sex samverkansområden, bland annat att Göteborg ska vara staden där vi läser för våra barn, vilket är kolossalt viktigt. Men läsning handlar också om demokrati, där Göteborgs uni-

Foto: JOHAN WINBERG

Lena Ulrika Rudeke har koordinerat GU:s samverkan kring ansökan.

versitet har oerhört framstående forskning, samt om det fria ordet, där vi kan stoltsera med Ulla Carlsson, världens första Unesco-professor i yttrandefrihet.

Fredrika Lagergren Wahlin, rektorsråd för särskilda samverksfrågor, förklarar att utnämningen av Göteborg till litteraturstad angår samtliga fakulteter.

– Här finns en lång rad områden och ämnen som litteraturvetenskap, språk, lärarutbildning, demokratiforskning, medieforskning, kulturvård, kulturarv, språkteknologi, kultur och hälsa – en lång lista som ändå inte är komplett. Samverkan

Lena Ulrika Rudeke, verksamhetsansvarig på Jonsereds herrgård, är den som, utöver ordinarie verksamhet, koordinerar universitetets samverkan kring Unesco City of Literature.

– Det här är ju inget tidsbegränsat projekt, utan Unescos utnämning är tills vidare, en "evig" utnämning, förbunden med vissa åtaganden. Det innebär också ett ansvar som sporrar oss att fortsätta. Vi måste förvalta det vi redan har men även utvecklas vidare och på allvar använda litteraturens kraft som hävstång i arbetet med bland annat demokrati, delaktighet och hållbarhet. Det är vad som ingår i att vara en Unesco City of Literature.

Eva Lundgren

Samverkan är grundläggande i hela idén om en litteraturstad ...

FREDRIKA LAGERGREN WAHLIN

är grundläggande i hela idén om en litteraturstad, både samarbete inom staden samt med andra litteraturstäder internationellt.

Utnämningen är en bekräftelse på att Göteborg är framstående när det gäller satsningar på litteratur, säger Fredrika Lagergren Wahlin.

Fakta

Göteborg utsågs den 8 november till Sveriges första Unesco City of Literature. Huvudaktörerna bakom ansökan är Göteborgs universitet, Göteborgs Stad samt Västra Götalandsregionen. Också Författarcentrum Väst, Bokmässan och Litteraturhuset är med på ansökan. Sex samverkansområden är identifierade där samtliga aktörer ska kraftsamla: staden där vi läser för våra barn, staden som diktsamling, litteratur för bättre hälsa och välmående, samverkan och yttrandefrihet, internationella författarmöten samt internationella utbyten för förändring.

Därför är det viktigt att Göteborg blivit litteraturstad!

Viktoria Bengtsdotter Katz, universitetsadjunkt i ämnesdidaktik:
– Detta sätter litteratur i alla former i fokus. På grundläroprogrammet, där jag arbetar, är vår ambition att utbilda läsande lärare. Under sin utbildning ska de vara läsande lärarstudenter och skönlitteratur ska ingå i så många kurser som möjligt, så att studenterna själva finner lusten och utmaningen i att läsa skönlitteratur. Detta för att kunna skapa goda förutsättningar för framtida elevers läsning. I poesiverkstäder får studenterna läsa och skriva poesi men också söka efter var poesi finns omkring oss. Här finns en naturlig anknytning till Göteborg som litteraturstad med teman som *Staden som diktsamling* och *Staden där vi läser för våra barn*. Vi bedriver också litteraturdidaktisk forskning men även annan ämnesdidaktisk forskning där skönlitteratur har en viktig roll.

Ulla Carlsson, innehavare av Unesco Chair on Freedom of Expression and Global Policy:
– Utmärkt att GU blir en del av detta globala samarbete. Här ges möjligheter till kunskaps- och erfarenhetsutbyte som sannolikt annars inte skulle kunna komma till stånd. Det gäller att utnyttja den möjligheten. Samtidigt kan redan befintliga samarbeten stärkas och utvecklas. Inte minst viktigt med tanke på Agenda 2030 och de globala målen. Från min synvinkel är det förstås viktigt att press- och yttrandefrihetsfrågorna kommer högt på dagordningen. Det är lätt att anlägga ett globalt perspektiv men långsiktigt kanske det är de frön som såts för ökad samverkan mellan så många olika aktörer som kommer att avsätta avgörande spår i Göteborg.

Johan Söderman, professor i pedagogik:
– Litteraturen och GU är båda historiskt centrala för den nordiska bildningstraditionen. Den svenska folkbildningstanken växte fram i anslutning till bibliotek och läsecirklar, och motiverade också grundandet av Göteborgs högskola 1891 som ett folkbildande lärosäte. Utnämmandet av Göteborg till litteraturstad innebär därför ett hyllande av denna tradition, men går också att se som en förpliktande inbjudan att fortsatt förvalta det lokala folkbildningsarvet på universitetet och i hela staden. Inte minst genom att alltid värna det fria ordet och aldrig kompromissa med den akademiska friheten.

Sofia Gräsberg, lärare på litterär gestaltning, verksamhetsledare för Göteborgs Litteraturhus:
– För medlemmarna i Göteborgs Litteraturhus är detta förstås jätteglädjande! Vi är en förening med höga ambitioner och utnämningen ger oss utrymme att växa, utvecklas. Våra medlemmar representerar de myllrande aktiviteter inom litteratur som finns i Göteborg, som förlag, kulturtidskrifter, författare, poeter, journalister, översättare och många andra. Vi kommer nu att utöka våra nätverk ytterligare och starta fler satsningar. Det handlar bland annat om "shared reading", där man högläser tillsammans och samtalar, kanske främst med människor som inte annars brukar läsa böcker.
– Utnämmandet innebär också att jobba tillsammans med andra litteraturstäder. Vi samverkar redan internationellt, exempelvis i utbytesprojektet med *Hear my voice* i Sydafrika, och ser fram emot att utöka våra internationella kontakter.

Åsa Arping, professor i litteraturvetenskap:
– För mig som forskar om litteratur och samhälle är det oerhört glädjande att Göteborg erhållit den här utnämningen, eftersom det innebär en ny typ av uppmärksamhet på den stora men också mångskiftande roll som litteraturen spelar i staden, inte bara för branschfolk utan i människors vardagsliv. Litteraturen som en del i den sociala hållbarheten ger en ny tyngd och styrkan är just den gemensamma kraftsamlingen.
– Det intressanta med Göteborg som litteraturstad är att den rymmer så många och varierande litteraturfrämjande aktiviteter på en någorlunda begränsad yta, vilket ger möjlighet till spännande samarbeten: bibliotek, förlag, tidskrifter, teatrar, bildningsförbund, Bokmässan, Litteraturhuset, Pantrarnas skrivargrupper, GP:s kultursida ... Även universitetet har ju flera nyckelarenor, som ett nätverk för yttrandefrihet, litterär gestaltning på Akademien Valand, litteratur- och språkämnen på Humanisten, Litteraturbanken och föreläsningsserier på Jonsereds herrgård.

Fredrik Fällman, docent i sinologi, viceprefekt på institutet för språk och litteratur:
– Det är viktigt eftersom det ger oss möjlighet att ytterligare utveckla de många internationella kontakter vi har på SPL genom de 13 språkområden och deras litteraturer som vi redan arbetar med. Vi kan också fördjupa arbetet med litteraturens roll i samhället och litteraturens betydelse för yttrandefriheten. Bland institutionens medarbetare finns också flera översättare och författare, till exempel Oscar Garcia, Anna Blennow, Tetz Rooke och Anna Södergård, vilka direkt är en del av litteraturstaden Göteborg.

Anette Eliasson, bibliotekschef vid Samhällsvetenskapliga biblioteket:
– Jag har tidigare jobbat som sektorschef för folkbiblioteken inom Göteborgs Stads kulturförvaltning och började redan då arbeta med ansökan om att bli litteraturstad. Bland annat skapades ett nätverk som kartlade alla involverade i Göteborgs och regionens litterära ekologiska system.
– Alla biblioteks uppgifter är ju generell att samla, tillhandahålla och tillgängliggöra litteratur och information på varierande sätt. Biblioteken ingår som en av länkarna i det litterära systemet: vi behöver författare, översättare, förlag, intresserade läsare, bibliotek, bokhandlare – alla delar i kedjan har betydelse. UB:s uppgift är att bidra till högre kvalitet i forskning och utbildning. För att åstadkomma det, arbetar vi med digitalisering, publicering, öppen vetenskap, vägledning i hur man värderar källor, söker, citerar samt allt möjligt annat.

Dick Claésson, huvudredaktör för Litteraturbanken:
– Det är en stor glädje att Unesco utsett Göteborg till litteraturstad. Men för oss som bor och verkar här finns egentligen inget överraskande i beslutet. Göteborg har ju alltid varit en litteraturstad. Här finns starka litterära traditioner som går långt tillbaka och är mycket livaktiga. Staden har varit, och är fortfarande, en viktig arena för diktare och förläggare, för tidskrifter och för det fria ordet. Man kan förstås gå tillbaka i historien och nämna självklara namn som Bengt Lidner och Karin Boye, båda födda i staden. Men här föddes också Evert Taube och Sophie Elkan; här verkade Viktor Rydberg, Anna Greta Wide, Torgny Segerstedt, Dan Andersson och Jeanna Oterdahl. Staden bär alltså på en rik litterär historia. Och det förflutna lever vidare. Ordets konst har ett starkt fäste i Göteborg.

Nytt ljus på forna foton

Vem var Otto Nordenskjöld? En nytkommen bok försöker ge svar på frågan med hjälp av foton, tagna av honom själv eller av andra expeditionsmedlemmar bland annat under den spektakulära forskningsresan i Antarktis 1901–1903.

De flesta av de cirka 300 fotografierna har tidigare aldrig publicerats.

Det började för fyra år sedan med att Sofia Thorsson, professor i naturgeografi, letade efter material till en föreläsning om geografiämnets historia i Göteborg. Mats Olvmo, docent i naturgeografi, tipsade då om foton från Otto Nordenskjölds forskningsexpeditioner till Eldslandet, Klondike, Antarktis, Grönland och Peru-Chile. Han kände till att ett antal fanns förvarade i ett skåp på institutionen för geovetenskaper. Genom Margit Werner, pensionerad universitetslektor i geografi, kom Sofia Thorsson senare i kontakt med Claes Alvstam, som kände till ytterligare foton på Handelshögskolan.

- När vi gick igenom materialet hittade vi uppemot 700 foton, de flesta skioptikonbilder, alltså ett slags tidiga diabilbilder, berättar Mats Olvmo. Fotona var av

mycket god kvalitet, trots att de tagits för 120 år sedan och under ytterst svåra förhållanden. Vissa var till och med mycket skickligt handkolorerade.

Sofia Thorsson bildade en liten grupp för att ta hand om materialet. Förutom Mats Olvmo, Claes Alvstam och hon själv, bestod den av Björn Holmer, docent i naturgeografi, och Anders Larsson, ansvarig för UB:s handskriftsavdelning, som bland annat medverkat till UB:s polarportal.

- Vi lät rengöra och digitalisera bilderna. När Geografiska Föreningen i Göteborg, som förresten grundats av Otto Nordenskjöld den 8 november 1908, frade 110 år, passade vi på att ordna en visning, berättar Sofia Thorsson.

Det var också då idén föddes att göra en bilderbok av ett urval foton.

- Snart förstod vi att bilderna behövde sättas i ett sammanhang för att komma till sin rätt, berättar Anders Larsson. Tillsammans med ett antal dokument och ytterligare några foton från UB:s Otto Nordenskjöld-arkiv sammanställde vi en bok som berättar om den store upptäcktsresanden utifrån de bilder han själv

och hans expeditionsmedlemmar tagit.

Inget projekt har varit lättare att få finansiering för, berättar Claes Alvstam.

- Bland annat har vi fått stöd från Kungliga Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Geografiska Föreningen i Göteborg och institutionen för geovetenskaper. Annat var det för Otto Nordenskjöld själv. Han fick nej från Kungl. Vetenskapsakademien för sin forskningsresa till Antarktis, vilket ledde till att även andra sponsorer hoppade av. Till slut blev han tvungen att ta till en sorts crowd sourcing - inget bidrag var för litet och när fartyget skulle ge sig av hade han en lista på hela sju sidor med finansörer.

Desto bättre gick det att hitta duktiga medarbetare, både när det gällde besättning och vetenskaplig förmåga.

- Kaptenen, Carl Anton Larsen, var oerhört erfaren och hade redan varit i Antarktis, botanikern Carl Skottsberg skulle ju senare anlägga Botaniska trädgården i Göteborg, och geologen Johan Gunnar Andersson blev så småningom världsberömd för upptäckten av Peking-människan.

Rent forskningsmässigt blev expeditionen därför oerhört framgångsrik, berättar Björn Holmer.

- Forskare hade tidigare upptäckt likartade fossil av flera hundra miljoner

är gamla växter i Sydamerika, Afrika, Indien och Australien, vilket fått dem att misstänka att det måste ha funnits en landförbindelse mellan kontinenterna. Under Nordenskjölds expedition till Antarktis upptäcktes växtfossil som bekräftade att Antarktis haft ett liknande tropiskt klimat. De kunde också visa att Sydamerika och Antarktis geologiskt hör ihop. Det var något som Alfred Wegener dock aldrig skrev om i sin bok kring teorierna om kontinentaldriften, trots att han besökte Göteborg. Vidare visade Nordenskjöld att istäcket i Västantarktis varit 300 meter tjockare. Den tidigare expedition till Eldslandet-Patagonien hade visat att istiden på södra halvklotet varit indelad i flera stadier, som Nordenskjöld var den förste att påvisa.

Flera vita fläckar kartlades också under forskningsresan till Antarktis, berättar Mats Olvmo.

- Expeditionens kartograf, Samuel August Duse, rättade också till felaktigheter i tidigare kartor. Att han, tillsammans med två medhjälpare, med den tidens instrument, under isande kyla och i hårda vindar, klarade av att göra så noggranna mätningar att de går att använda än idag, är verkligen imponerande.

Trots de vetenskapliga framgångarna är expeditionen kanske mest känd för sina dramatiska och spektakulära omständigheter.

Tillsammans med fem andra män hade Nordenskjöld satts i land på Snow Hill Island för att under vintern genomföra utforskningar längre söderut. Samtidigt färdades deras fartyg, Antarctic, vidare för övervintring på Falklandsöarna och Sydgeorgien. Återresan, då Antarctic skulle hämta upp expeditionsmedlemmarna igen, blev dock full av problem. Några män sattes av vid Hoppets vik för att nå Nordenskjölds grupp landvägen medan fartyget fortsatte i en ny rutt mot Weddelhavet. I februari 1903 förläste Antarctic medan besättningen lyckades ta sig till Pauletön.

- Expeditionsmedlemmarna övervintrade och alla, utom en, klarade sig, berättar Claes Alvstam. Med på Snow Hill fanns också argentinarerna José Sobral, och det var på grund av honom som ett argentinskt fartyg så småningom kom till undsättning. Historien är som en äventyrsberättelse i en pojkbok men det finns romantiska inslag också. José Sobral kom så småningom till Uppsala där han gifte sig med en svenska och Otto Nordenskjöld gifte sig med en norska som han träffat på Island fem år tidigare och som

troget väntat på honom.

Expeditionen innebar en svår ekonomisk prövning med skulder som Nordenskjöld fick betala av under resten av sitt liv.

- Efter expeditionen slog han sig ner i Göteborg, berättar Sofia Thorsson. Även här var han oerhört framgångsrik. 1905 tillträdde han August Röhss professor i geografi och etnografi vid Göteborgs högskola och blev senare prorektor. Han medverkade också till bildandet av Handelshögskolan och var dess förste rektor, samt var ledamot av Kungliga Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg och av Kungliga Vetenskapsakademien.

Nordenskjöld var också ekumeniskt intresserad och försökte bland annat mäkla fred under första världskriget.

- Det finns en hel del skrivet om Otto Nordenskjölds äventyr, bland annat av honom själv, berättar Anders Larsson. Men fram tills nu har det märkligt nog inte funnits mer än en kortfattad bok om honom och ingen mer ingående biografi. Därför hoppas vi att denna bok ska bidra till ökade kunskaper om honom.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Otto Nordenskjölds expedition**

Fakta

Boken *Otto Nordenskjöld genom kameran – forskningsresorna i bilder* är skriven av Claes G. Alvstam, professor internationell ekonomisk geografi, Björn Holmer, docent i naturgeografi, Anders Larsson, förste bibliotekarie på UB, Mats Olvmo, docent i naturgeografi, samt Sofia Thorsson, professor i naturgeografi. Förlaget är Votum. Intresserad av polarforskning? Här finns mer information: <http://www2.ub.gu.se/portaler/polarportalen/>.

Alla foton är från resan till Antarktis utom det nedersta på denna sida som är från Chiles sydspets.

Queerlitteratur ska bli mer lätthittad

Intresserad av lesbisk poesi eller av hur transpersoner beskrevs för 100 år sedan? Litteraturen finns men att hitta den är inte så lätt. Det beror bland annat på att bibliotekskatalogerna helt enkelt inte har särskilt bra sökord inom HBTQI-området.

Åtminstone inte än. För nu har projektet Queerlit startat som ska ändra på det.

Det finns flera skäl till att det är svårt att hitta litteratur inom HBTQI-området, berättar projektledaren Jenny Bergemar, professor i litteraturvetenskap.

- De ämnesord som används för att söka queerlitteratur i Libris, det nationella bibliotekssystemet, är breda och därför inte så träffsäkra. Många begrepp, som "transmaskulina" och "garderoobsbögar" finns helt enkelt inte indexerade. Ytterligare en svårighet är att queermotiv inte alltid är så explicita, särskilt inte i äldre litteratur. För att hitta dessa verk måste man därför sätta sig ner och gå igenom en massa text manuellt.

Ett mål med projektet är därför att utveckla en mer detaljerad ämnesordlista som gör det möjligt att söka HBTQI-litteratur på fler sätt. Det arbetet görs i samarbete med KvinnSam och Libris, berättar projektassistent Siska Humlesjö.

- Ytterligare ett mål är att utveckla ett mer förfinat och lättanvänt gränssnitt för HBTQI-sökningar som även den som inte är insatt i hur ett bibliotek fungerar kan använda. Projektet innebär alltså även en teknisk utveckling där både strukturen och mängden termer kommer att underlätta sökningar.

Också en deldatabas över HBTQI-litteratur ska skapas i Libris som sedan ska förvaltas av KvinnSam. Bland annat ska man ta vara på arbete som redan gjorts, exempelvis inom Queerrörelsens arkiv och bibliotek, som bibliotekarie Olov Kriström är initiativtagare till.

- Det finns också flera listor över queerlitteratur som kommit till på privata initiativ, berättar han. Ett exempel är bibliotekarien Sebastian Lönnlöv som har en queerlitteratuluslista på sin blogg. Också litteraturvetaren Sam Holmqvist, som skrev sin doktorsavhandling om translitteratur, har en lång litteraturförteckning. Sammanlagt har vi därför redan närmare 1 000 titlar i projektet. Än så länge finns

Men i skönlitteraturen finns de med, ibland på egna villkor, ibland beskrivna av andra...

SISKA HUMLESJÖ

dock bara svensk litteratur med, inte översättningar från andra språk.

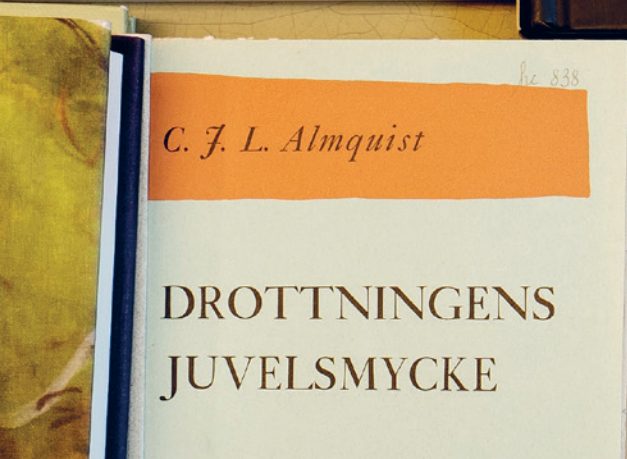
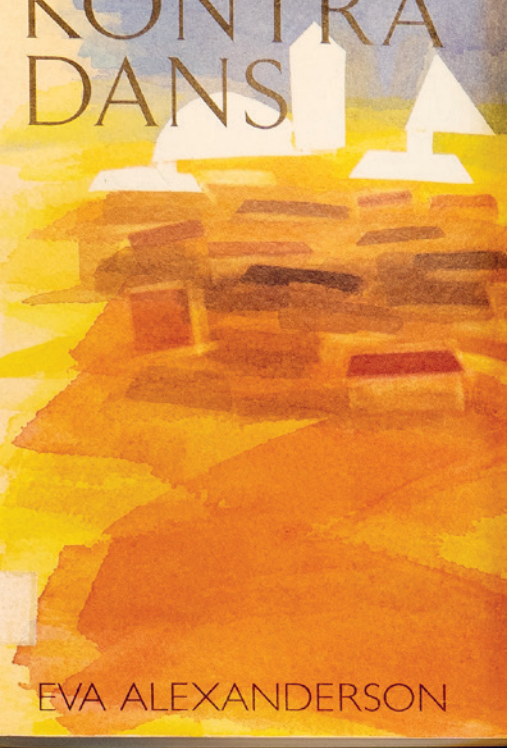
Projektet har också en referensgrupp med forskare och bibliotekarier inom HBTQI-litteratur som man bollar idéer med. Det kan exempelvis handla om texter som inte har ett tydligt queermotiv men som ändå uppfattas som en del av en HBTQI-litteraturkanon. Det kan bland annat bero på kunskap man har om författaren eller om det sammanhang i vilket texten skrivits.

Inte bara HBTQI-personer utan också andra personer som tillhör någon minoritet brukar vara utelämnade i historisk skrivningen. Därför är det svårt att få kunskap om dessa grupper, förklarar bibliotekarie Karin Henning.

- Men i skönlitteraturen finns de med, ibland på egna villkor, ibland beskrivna av andra, kanske på ett fördomsfullt sätt;

Karin Henning och Olov Kriström är bibliotekarier i projektet.

skönlitteraturen speglar ju de uppfattningar som finns i ett samhälle under olika tider. För oss bibliotekarier är samarbetet med litteraturvetare därför väldigt värdefullt. Utan deras kunskaper om metaforiska uttryck eller om kontexten kring ett verk, är det omöjligt för oss att indexera ett material på ett bra sätt, säger Siska Humlesjö.

Överhuvudtaget innebär Queerlit ett unikt samarbete mellan litteraturvetare och bibliotekarier, påpekar Jenny Bergenmar.

- Bibliotekariernas kompetens kommer här verkligen till sin rätt samtidigt som vi litteraturvetare får vara med och bygga något konkret. Det är väldigt roligt och inte något vi annars gör så ofta.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

- Queerlit innebär ett unikt samarbete mellan litteraturvetare och bibliotekarier, förklarar Jenny Bergenmar.

Fakta

Queerlit är ett samarbete mellan Centrum för digital humaniora, KvinnSam, Kungl. biblioteket och Queerrörelsens arkiv och bibliotek. Projektledare är Jenny Bergenmar, professor i litteraturvetenskap. Övriga medverkande är Karin Henning, Siska Humlesjö, Olov Kriström, Koraljka Golub, Sam Holmqvist, Sebastian Lönnlöf, Arild Matsson samt Elvira Tidemo.

Projektet har fyra mål: att utveckla en ordbok för ämnesbeskrivning av HBTQI-litteratur i samarbete med Libris och KvinnSam, att hitta och identifiera HBTQI-litteratur, att skapa en del-databas i Libris över denna litteratur samt att göra databasen tillgänglig för mer specialiserade sökningar. Riksbankens Jubileumsfond finansierar med 6,7 miljoner kronor och projektet pågår 2021-2023.

Tips på skönlitteratur inom HBTQI-området: Maria Lang: *Mördaren ljuger inte ensam*, Inger Edelfeldt: *Duktig pojke*, Karin Boye: *Kris*, Lydia Wahlström: *Sin fars dotter*, Kristoffer Folkhammar: *Magisterlekarna*.

Så skriver du en levande akademisk text

För att bli en bra skribent behöver du läsa mycket, skaffa dig feedback på dina texter och träna på att formulera dig. På enheten för akademiska språk, ASK, kan du också få hjälp att utveckla ditt professionella skrivande.

Text: Lotta Engelbrektsson Foto: Johan Wingborg

S

kräckförfattaren

Stephen King ger två klassiska råd i boken *Att skriva - en hantverkarens memoarer*. För att bli en god författare behöver du läsa och skriva mycket.

Nästan lika enkelt svarar Ann-Marie Eriksson, föreståndare på ASK, på frågan hur man lär sig skriva bättre akademiska texter.

- Genom att läsa mycket parallellt med skrivandet ökar du din textkänedom och känslighet för språket. Men nästan lika viktigt är att få feedback på det du har skrivit.

ASK är en GU-gemensam stödverksamhet som arbetar för att stärka medarbetarnas kompetens i skrivande och muntlig framställning. Verksamheten står öppen för studenter och all GU-personal, som doktorander, forskare, lärare och administratörer.

- Gemensamt för alla insatser på ASK är att vi jobbar med människor som vill utveckla sitt skrivande och läsande på svenska eller engelska, säger Ann-Marie Eriksson.

ASK arrangerar bland annat skriv- och läs-retreater där deltagarna enbart fokuserar på vad de har framför sig under dagen. Mobiltelefoner och internet stängs av och de som är på plats har vissa punkter att förhålla sig till. Skriv- och läspassen delas upp med olika delmål emellan som kräver avrapportering till den som håller i kursen.

Hemligheten är själva avskärmandet, att inte bli störd i processen. Men också att det finns kvalificerade handledare i rummet som håller i strukturen och kan hjälpa till när någon kör fast.

- Det här gör vi mest för personalen, även om vi har börjat i liten skala för studenter. Min förhoppning är att lärarna själva ska kunna använda metoden framöver på ett bra sätt, eventuellt med stöd från oss.

Vad som skiljer en akademisk text från andra texter är en definitionsfråga, menar Ann-Marie Eriksson. Det handlar inte bara om formuleringsförmåga utan mer om i vilket sammanhang det skrivna ska publiceras. Om målgruppen till exempel är mycket specifik har skribenten större frihet att använda sig av vetenskapliga termer och presentera ett snävare resultat. Ska budskapet däremot förmedlas till en bredare allmänhet behöver författaren tänka om.

Läsa, skriva, läsa, skriva – det är så man blir en duktig författare, menar Ann-Marie Eriksson.

- Jag tror att vi kommer att närma oss det populärvetenskapliga skrivandet så småningom. Men vi är fortfarande en relativt ung enhet på GU, vi har bara varit igång sedan 2014.

En akademisk text utmärker sig genom att den har en tydlig struktur med en inledning, en huvuddel och ett avslut. Men till skillnad från en skönlitterär författare, som ofta laddar sin intrig redan på de första sidorna, kan en akademisk text vinna på att skribenten gör precis tvärtom.

Ann-Marie Eriksson ger ett första råd till den som vill utveckla sitt skrivande.

- Börja med resultatdelen, metoden och designen. När dessa är klara kan du ta dig an introduktionen, säger hon.

Beroende på vem som söker hjälp med sitt skrivande ser handledningen lite olika ut. Administrativ personal kan önska att få träna på att formulera sig i myndighetssammanhang medan en doktorand kanske behöver arbeta med den språkliga och retoriska nivån. Mycket som tas upp i ASK:s insatser handlar om att öva sin sensibilitet för språket, beroende på vilken kommunikativ roll personen har.

- Jag brukar ha en övning med fyra kort på en vanlig apelsin. Deltagarna får beskriva apelsinen utifrån olika roller.

Det kan vara jultomten, en homeopat, en lärare eller någon som skriver för ett uppslagsverk. Det brukar bli många skratt.

Sensmoralen i övningen är att förstå i vilket sammanhang en text ska publiceras och att kunna formulera sig därefter. Och det är här uppmaningen att läsa mycket kommer in.

- För att kunna skriva en akademisk text måste man ha läst andras akademiska texter. Särskilt för studenter kan det här vara en stötesten. De ska plötsligt skriva för ett sammanhang de aldrig varit i tidigare.

Att inte sitta ensam på sin kammare och kämpa med orden är ytterligare ett viktigt råd. Feedback är nödvändigt för att ta sig vidare i skrivutvecklingen. Enligt Ann-Marie Eriksson behöver det inte ens vara en kollega som läser, bara det är någon annan än du själv.

- Det är oerhört viktigt att få respons på det man har skrivit och att lära sig att ta emot den. Sedan väljer du naturligtvis själv hur du vill omsätta feedbacken.

Vetenskap som spännande berättelser

Vill du lära dig att skriva mer engagerande texter? Det finns några enkla knep.

På Centrum för hav och samhälle uppmanas forskare att förvandla vetenskapliga resultat till spännande litteratur.

Majoriteten av alla forskare är vana skribenter. De behärskar språkliga strukturer och korrekt grammatik. Det är inte där skon klämmer.

Det handlar snarare om att knäcka en helt ny skrivkod för att kunna nå ut till en bredare publik. Ambitionen är att forskarna ska berätta om sina resultat istället för att presentera dem, säger Per Adolfsson, redaktör på Centrum för hav och samhälle och initiativtagare till centrumets skrivarkurs.

Per Adolfsson har en bakgrund inom journalistiken. Bland annat är han pappa till *Tidningen Skriva* som kom ut med sitt första nummer 2011. Målgruppen för tidningen var, och är fortfarande, allt från professionella författare till glada amatörer med tummade manus i byråådan.

- Vi upptäckte att det fanns ett stort intresse för kreativt skrivande vilket motiverade oss att ge ut en specialtidning. En av tre svenskar drömmer om att ge ut en bok, berättar han.

När Per Adolfsson anställdes på universitetet upptäckte han att på GU gäller omvända världsen. När ”vanliga” människor längtar efter att uttrycka sig är de ofta osäkra på vad de ska skriva om. På universitetet är det snarare tvärtom.

- Här finns massor av viktig kunskap, men många saknar verktyg för att skriva för en bredare publik.

När Per Adolfsson dessutom blev kontaktad av en förläggare på Natur & Kultur som var på jakt efter forskare med uppslag till böcker var saken klar. Han

insåg vilket sug det finns efter förklarande naturvetenskap. Inte minst är kunskap om havet efterfrågad eftersom den är så avgörande för framtidens miljö och klimat.

- Havsforskning har utsetts av FN som ett prioriterat område under de kommande tio åren. Det vore ju fantastiskt om fler forskare på GU lyckas förmedla sina kunskaper till övriga samhället på ett effektivt och engagerande sätt.

Per Adolfsson och hans kollega Annika Wall pejlade först intresset på GU. Under förra hösten bjöd de in till ett webinarium med författaren Magnus Linton, som ligger bakom boken *Text och stil - om konsten att berätta med vetenskap*.

- Det var en slags inspirationsfestival som blev ganska välbesökt. Det var nog ett hundratal medarbetare i publiken, berättar Per Adolfsson.

Trots pandemin och

krånglet med restriktioner valde kommunikatörerna att gå vidare med en skrivarkurs för forskare med någon koppling till havsrelaterad verksamhet.

Åtta personer valdes ut, allt från doktorander till professorer, från hela universitetet. Den gemensamma nämnaren var att alla ville nå ut bredare med sin forskning och skriva en bok om havet.

- Deltagarna skulle ha med sig någon form av utkast eller introduktion. Därefter gav Magnus Linton personlig handledning till var och en så att de kunde gå vidare i skrivprocessen och de gemensamma textsamtalen.

För många som bara skrivit vetenskapliga texter handlade det om att plocka av sig sina gamla glasögon. Istället för att redovisa allt spännande de hade kommit fram till, skulle de hitta ämnet för just den här boken. Redovisningsplikten var

Tips på bra böcker som berättar om vetenskap

Andreas Malm: *Det är vår bestämda uppfattning att om ingenting görs nu kommer det att vara för sent*

Isabella Lövin: *Tyst hav*

Sven Lindqvist: *Utrota varenda jävel*

Fredrik Sjöberg: *Flugfällan*

Magnus Linton: *Knark. En svensk historia*

Bea Uusma: *Expeditionen: min kärlekshistoria*

Patrik Svensson: *Ålevangeliet*

Intresset för kreativt skrivande är stort, menar Per Adolffson.

oviktig, respekten för det akademiska språkbruket kunde fara och flyga och torra fakta fick liv när själva berättelsen fick styra.

- Vi diskuterade hur man når sin publik och hur man får läsaren att vilja fortsätta ta sig igenom hela texten. Det händer något i skrivandet när man tvingar sig själv att formulera sig mer effektivt, menar Per Adolffson.

Han tror personligen att alla forskare, som producerar så mycket text till vardags, skulle vinna på att lära sig att skriva mer levande och vassare texter. Det behöver inte handla om att skriva böcker utan kan vara debattartiklar, forskningsansökningar eller bara ett sätt att få lyfta blicken ibland. Vad vill jag egentligen med min forskning?

- Vi lever i ett ständigt flöde av information, därför är det viktigt att tränga igenom bruset med relevanta texter. Om fler forskare lyckas förmedla sin kunskap på ett lättillgängligt sätt kan det öka förtroendet för vetenskapen i samhället.

Några skrivartips

- Tänk på vad du vill berätta, inte rapportera. Om du skulle berätta om din forskning för din mamma eller en kompis, hur skulle du då börja?
- Hitta en bra start, både till boken och de olika delarna, kapitlen, av textmassan. Bestäm din vinkel och se till att verkligen tydliggöra dina poänger.
- Du behöver inte berätta allt, lita på att läsaren förstår. Använd väl valda fakta som leder framåt och fångar läsarens nyfikenhet och engagemang.
- Hitta effektiva exempel och metaforer. Om du ska berätta om vetenskapligt komplexa saker, jämför med något vardagligt så att alla kan förstå.
- Tänk på rytmen i texten. Läs texten högt för att få en känsla för musiken i den.
- Variera långa och korta meningar, var sparsam med inskjutna bisatser och toltalförbjud upprepningar. Rensa och stryk.
- Ge läsaren ett "läsarlöfte" tidigt i texten: Nu ska du få följa med på en resa...
- Skapa ett förtroende för dig som författare. Hitta en tydlig röst och rätt tilltal. Du lovar läsaren nya kunskaper och insikter som hen inte kan motstå.
- Tänk på dramaturgin. Du behöver inte börja från början och masa dig till slutet. Ett tips är att starta med en effektiv scen, som kan öppna upp en större berättelse.
- Läs, läs, läs! Och när du läst något du gillar, fundera på vad det var som fungerade så bra och varför.

Korvsnöre till lunch?

Korvsnöre, djävulstunga och neptunsnäcka kanske inte är de vanligaste rätterna på menyn. Men det vill Kennet Lundin ändra på.

Marinbiologen gick en skrivarkurs på GU och kommer snart ut med sin bok *Sjömat*.

Att Kennet Lundin vet vad han pratar om är tveklöst. Han berättar om att havet vid Västkusten innehåller 31 olika arter av räkor, men att vi bara äter ett fåtal av dem. Karamellräka är till exempel en delikatess på de brittiska öarna, men här rensas den bort som skräp.

För att inte tala om neptunsnäckan som har ett nervgift i spottkörtlarna, men för övrigt är hur god som helst.

- Min bok är en hybrid av natur, kultur, kokbok och historia med ett stänk av göteborgiana, säger han.

Kennet Lundin arbetar som marinbiolog på Göteborgs naturhistoriska museum, samtidigt som han är docent på institutionen för marina vetenskaper. Han bygger utställningar, undervisar, forskar en smula och skriver nationalnyckelböcker om snäckor.

Men Kennet är också matintresserad och har länge funderat på att skriva en egen bok. Han vill berätta för andra om

alla bottenlevande, ryggradslösa djur som döljs i havet. Många av dem skulle kunna bli mat i framtiden om bara folk visste om att de fanns.

- Idag sker en snedbelastning på ett fåtal arter där vi behöver lätta fisketrycket. Vi mår dessutom bättre om vi äter en mer varierad marin kost, förklarar han.

När Kennet fick höra om skrivarkursen som arrangerades på Centrum för hav och samhälle hade han redan skrivit ett utkast till en bok, men tröttnat någonstans på vägen. Kursen och mötet med de andra deltagarna gav honom en push att komma vidare.

- Men att få en professionell skribents ögon på texten var nog det allra bästa.

Med författaren Magnus Lintons hjälp blev han bättre på att skriva intresseväckande och komma bort från långgrandiga redovisningar. Precis som de flesta andra som sitter på mycket kunskap hade Kennet en önskan att berätta precis allt.

- Det gäller att hitta en balans så att jag inte använder krångliga termer som får läsaren att känna sig som en idiot. Samtidigt får det ju inte vara för enkelt heller, säger han.

Idag sker en snedbelastning på ett fåtal arter där vi behöver lätta fisketrycket.

KENNET LUNDIN

Under kursen fick Kennet Lundin tipset att han skulle hålla sig till ett enda djur, som i bästsäljaren *Ålevangeliet*. Men där satte han stopp. För honom är det just mångfalden i havet som är det viktigaste att berätta om.

- Fast det var väldigt givande att diskutera texter med andra i grupp. Det är roligt att höra hur andra tycker och tänker.

Resultatet av bokprojektet blev en vandring i livets träd, som han uttrycker det, med en samling texter om de olika grupperna av växter och djur som lever i havet. Eftersom Kennet anser att vi borde äta mer av den marina maten har varje kapitel försetts med ett tillhörande recept.

Romaner på schemat

Vetenskapliga texter är bräddfulla av viktiga ämneskunskaper. Men de innehåller sällan en djupare diskussion om vad det innebär att vara människa.

På läkarprogrammet vid GU är skönlitteratur ett obligatoriskt kursmoment.

”Redan nu är jag bara

ett tunt skal över ett berg av minnen. Jag orkar inte mer. Vad händer med mig när skalet går sönder?”

Kvinnan som fastnar bakom en obeveklig glasvägg i Marlen Haushofers bok *Väggen* reflekterar över sammanhangen i tillvaron. Vad är meningen med livet, vad sker när vi dör och existerar frihet överhuvudtaget?

- Skönlitteratur kan fånga och beskriva saker som inte går att läsa sig till i vetenskapliga artiklar eller facklitteratur. Därför är den viktig inom alla utbildningar, säger Henrik Åhsberg, specialistläkare i allmänmedicin och föreläsare på GU:s läkarprogram.

Henrik Åhsberg tycker att skönlitteratur har en alltför undagömd plats i de naturvetenskapliga universitetsprogrammen. På läkarlinjen vid GU har studenterna ett enda seminarium under tredje terminen. Kursmomentet är obligatoriskt och innebär att alla ska läsa en gemensam bok och diskutera den efteråt.

- En del av studenterna förstår inte alls varför. I deras ögon är skönlitteratur ingen medicinsk hårdvaluta och de ser ingen poäng med att läsa en roman, säger han.

Under de senaste kurserna har Henrik Åhsberg valt just *Väggen* som kurslitteratur. Det är en modern klassiker som tar upp existentiella frågeställningar.

I den österrikiska författarens bok kämpar den ensamma huvudpersonen för sin överlevnad. Hon anpassar sig till omständigheterna och gör inga försök att forcera väggen som stänger henne ute - eller inne - från resten av

världen och mänskligheten.

När studenterna på den senaste kursen läste boken tolkade många av dem texten som en metafor för sjukdom, en ovilja att ta tag i saker i livet och djup depression. De kopplade kvinnans isolering till pandemin, då rädslan för smitta har präglat människors liv.

- Skönlitteratur tränar empati och föreställningsförmåga. Varje patient vi möter är huvudpersonen i sitt liv och sin berättelse. Litteraturen kan hjälpa oss att hitta det engagemang och den nyfikenhet som vi behöver för att göra ett bra jobb, säger han.

Att kunna sätta sig in i en annan människas situation är en viktig egenkap i många yrken. Eller att bära hennes plomber i munnen, som den finlandssvenska författaren Merete Mazzarella uttrycker det. Det handlar om att utveckla det svårfångade karaktärsdraget ”gott omdöme”, menar Henrik Åhsberg.

- **Där är litteraturen** en bärande del, oavsett yrkesbana. Den försöker fånga och beskriva det som inte vetenskapen har en förklaringsmodell för.

Att läsa böcker är också en väg att utveckla sitt eget språk. En läkare ska kunna möta sina patienter på en gemensam plattform. Då kan metaforer ur litteraturen vara till stor hjälp. När det handlar om liv och död för en människa räcker de vetenskapliga och medicinska termerna inte alltid till.

- Vi tänker med vårt språk och om vi bara läser vetenskapliga böcker och artiklar riskerar vi att bli genreidioter. Därför är det viktigt att ha ett språk som inte är naturvetenskapligt.

Under vårterminen blir det sista gången Henrik Åhsberg håller litteraturseminariet i nuvarande form. Läkarprogrammet ska göras om och förlängas från dagens elva till tolv terminer och alla kursmoment har inte satt sig. Henrik hoppas dock att den skönlitterära kursen får finnas kvar och att den också utvecklas.

- Jag vill ha in skrivandet som ett moment, att studenterna får föra en dialog med sig själva. Seminariet kunde ta avstamp i skönlitteraturen, men därefter skulle studenterna kunna reflektera över sin egen utveckling i skrift.

- Jag har smakat på alla rätterna. Men tyvärr är sjögurkan så väldigt dyr, säger han.

Under skrivarkursens gång hittade Kennet fram till rätt tonalitet genom hela texten, lagom undervisande och underhållande. Han fick också rådet att krydda sammanhanget med olika scener där han själv agerade huvudperson.

- **Som marinbiolog** tänker jag sällan på att mina egna upplevelser skulle vara intressanta. Men genom att berätta vem jag träffar till havs har jag kunnat föra över resonemanget till vilka djurgupper som går att äta, säger han.

Målgruppen för boken är alla som är intresserade av natur och mat, eller bara har varit ute på havet någon gång. Kennet Lundin är inte orolig för att hans bok inte ska vara gångbar. Så kallad hållbar, blå ekonomi är ett superhett ämne.

- Jag har varit i kontakt med förlag som vill ge ut boken. Nu håller jag bara på att förhandla om ett upplägg.

Nytt växthus i Botaniska

Om fem år ska Botaniska trädgårdens nya växthus stå klart. Den nya byggnaden blir dubbelt så stor som den gamla och ska också innehålla ett besökscentrum.

Planeringen har skett bland annat i samarbete med institutionen för biologi och miljövetenskap.

Det nya växthuset ska byggas på samma plats som det nuvarande, vilket innebär särskilda utmaningar, berättar Jenny Klingberg, miljöinformatör på Botaniska trädgården samt forskare.

- Huset byggs i två etapper: den första, som kommer att ta drygt två år, innebär att vi tränger ihop alla växter i den ena halvan av växthuset. Sedan ska den tomma delen rivas och halva det nya växthuset byggas. Etapp två innebär samma sak, fast tvärtom: vi flyttar alla växter till den nya delen, medan återstoden av den gamla delen rivs. Sedan byggs resten av växthuset upp. Allt i hop ska vara klart 2026.

En del växter, som inte kan flyttas, kommer man istället att ta sticklingar från och odla vidare på så sätt. Just nu pågår en intensiv planering för att få allt att fungera på ett smidigt sätt.

- Det nya huset kommer att bli ungefär dubbelt så stort som det nuvarande, berättar Jenny Klingberg. Men odlingsytan blir ungefär densamma. Istället kommer vi att få ett besökscentrum dit också butiken ska flytta. Möjligheterna för pedagogisk verksamhet och klassbesök kommer att öka och med bredare gångar i växthuset blir tillgängligheten mycket bättre. Inte minst viktigt är dock att arbetsmiljön för personalen förbättras.

Också uppe på åsen ovanför det nuvarande växthuset planeras ett växthus. Det ska stå klart lagom till Botaniska trädgårdens 100-årsfirande 2023 och ska innehålla alpina växter, odlade i stenblock av kalktuff. Även lökträdgården ska dit upp, där den unika samlingen av lök- och knölväxter visas.

Botaniska trädgårdens växter är speciella, bland annat för att de ofta har en historik; exakt när, var och av vem de samlats in är nog bokfört.

Träd och andra växter flyttas försiktigt när det nya växthuset byggs.

Forskare kan också komma hit och beställa fröer eller få hjälp med odling.

HENRIK ARONSSON

Det är ett skäl till att växterna lämpar sig för forskning, berättar Henrik Aronsson, prefekt på institutionen för biologi och miljövetenskap samt ledamot av Samarbetsrådet för Botaniska trädgården och Göteborgs universitet.

- Botaniska trädgårdens växter och miljöer används i undervisningen, bland annat när det gäller artkunskap och växters klimatanpassning. Forskare kan

också komma hit och beställa fröer eller få hjälp med odling. Även andra fakulteter samverkar med trädgården, som Pedagoggen och Sahlgrenska akademien inom grön rehab. Kanske kan de större möjligheterna till möten, som det nya växthuset ger, öka samverkan ytterligare.

Hållbarhet är en viktig del av nybyggnationen, berättar Jenny Klingberg.

- Trots att det nya växthuset blir mycket större är målet att energiförbrukningen ska vara ungefär densamma som för det nuvarande huset. Och tegel, annat byggmaterial och inredning kommer att återbrukas så långt det är möjligt. Miljöbelastningen ska bli så liten som det bara går.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Botaniska trädgården bygger ett nytt växthus på samma plats som det nuvarande, som kommer att vara klart 2026. Dessutom byggs ett mindre växthus för alpina växter som ska vara klart 2023. Den nuvarande lökträdgården flyttar upp till åsen där lök- och knölsamlingen visas.

Förnämligt filosofibesök

Föreläsning. Om 1800-talet hyllade Voltaire medan Rousseau var 1900-talets hjälte, kanske vårt århundrade kan tillhöra Diderot?

Den tanken framkände den tysk-amerikanske litteraturvetaren Hans Ulrich Gumbrecht, professor vid Stanford University, under en hastigt arrangerad föreläsning den 2 december.

Egentligen skulle han ha medverkat vid en konferens i Wien, arrangerad av docent Irina Hron, vid LIR, men eftersom Österrike stängt sina gränser bjöd Gumbrecht på en föreläsning på Humanisten istället.

Den handlade om Denis Diderot, 1713–1784, redaktör för den banbrytande franska encyklopedin.

Bland annat menade Gumbrecht att Diderot aldrig riktigt omfattade den syn på historien som i slutet av 1700-talet ersatte medeltidens mer statiska uppfattning; man började tänka på historien som

beroende av en mängd olika perspektiv som kunde leda till oändligt många framtida möjligheter, samtidigt som nuet började ses som ett försvinnande ögonblick.

– De senaste trettio åren har ”nuet” breddats; med hjälp av ny teknik glömmet vi inte längre något, allt som hänt finns omedelbart tillgängligt. Kanske närmar vi oss åter Diderots sätt att tänka?

Titeln på föreläsningen var: *Reading Diderot today: About epistemological and existential Affinities with a Periphery of Enlightenment.*

De nio mest citerade på listan

Citeringar. I år har nio forskare vid Göteborgs universitet kvalat in på den åtråvärda citeringslistan. Två namn är nya: Ulf Andréasson, som jobbar nära Henrik Zetterberg och Kaj Blennow, och Jan Lötvall, som var en av författarna bakom tidernas mest citerade artikel i en Nature-tidskrift.

Det är analysföretaget Clarivate Analytics, som äger Web of Science, som listar den procent av världens forskare som citeras flitigast. Karolinska Institutet har 15 forskare på listan. GU kommer på andra plats, med 9. Alla, utom Alexandre Antonelli, som är professor i biologisk mångfald, finns inom det medicinska området. De övriga, som finns med från förra året, är Fredrik Bäckhed, Johan Bengtsson-Palme, Kaj Blennow, Joakim Larsson,

Karl Swedberg och Valentina Tremoli.

Docent Ulf Andréasson, som är en av de nyttillkomna på listan, disputerade 2003 vid institutionen för kemi. Efter disputationen började han arbeta på laboratoriet för klinisk neurokemi i Mölndal, där det bedrivs världsledande forskning om biomarkörer för framför allt Alzheimers sjukdom under ledning av professorerna Henrik Zetterberg och Kaj Blennow.

Att han nu kliver in på listan över världens mest citerade forskare är alltså inte bara hans egen förtjänst, utan beror mycket på att han arbetar inom en stor och framgångsrik forskargrupp:

– Laboratoriets rykte gör att många forskare vill samarbeta

med oss men även företag, både inom läkemedelsindustrin och instrumenttillverkning.

Jan Lötvall, som också tar plats på listan, är professor i klinisk allergologi. 2007 var han en av författarna bakom en publikation i Nature Cell Biology som kommit att bli tidskriftens mest citerade genom tiderna. Där beskrev de för första gången en ny process som celler använder för att kommunicera med varandra och handlar om exosomer – som har blivit ett så viktigt forskningsområde på senare år.

– Detta är nog det största man kan upptäcka i en vetenskaplig karriär och som forskare är det då ens skyldighet att följa data vilket vi också gör.

46

miljoner till GU

Bidrag. Vetenskapsrådet har fattat beslut om vilka ansökningar som beviljats bidrag inom humaniora och samhällsvetenskap 2021. Uppsala universitet fick hela 20 beviljade projekt och totalt 89 miljoner kronor. Därefter Stockholms universitet med 18 projekt, Lunds universitet med 15 och Göteborgs universitet och Umeå universitet med 9 vardera.

Totalt beviljades nästan 440 miljoner kronor för åren 2021–2025. Göteborgs universitet beviljas sammanlagt nästan 43 miljoner kronor.

För en grön ekonomi

ÖSTAFRIKA. Representanter från Göteborgs universitet besökte Uganda i november för att delta i en workshop inom ramen för programmet Inclusive Green Economy. Det leds av Environment for Development (Efd) och Göteborgs Centrum för hållbar utveckling (GMV) och finansieras av Sida.

De 26 deltagarna i programmet är tjänstemän vid olika ministerier i Etiopien, Kenya, Rwanda, Tanzania och Uganda. Under ett års tid har de flesta, till stor del digitalt, träffats för att lära sig mer om ekonomiska styrmedel för en grön ekonomi och för att utbyta kunskaper och erfarenheter med varandra. Inför workshoppen i Uganda hade deltagarna, tillsammans med forskare i respektive land, gjort en genomgång av ländernas strategier för grön ekonomi med fokus på fyra områden: jordbruk, energi, skog och urban utveckling.

– Det blev väldigt spännande samtal, säger Daniel Slunge, en av forskarna vid Efd som var på plats i Uganda för workshoppen.

– Parallellt jobbar vi med att stärka att stärka forskning om miljöekonomi för att framtida beslutsfattare i Östafrika ska få den kunskap som krävs för att hantera samhällsutmaningarna bättre.

Petra Hansson

DOLDA SAMLINGAR

bland UB:s skatter

När UB:s samlingar digitaliseras kan betydligt fler intresserade ta del av materialet. Men de enskilda objekten riskerar samtidigt förlora sitt sammanhang i en större helhet.

Det var den insikten som gav idén till antologin *Objekt och samling*. Valda delar ur UB:s rika arkiv lyfts här fram av de bibliotekarierna som arbetar med dem.

Bibliotekariers kunskap om de samlingar de arbetar med dokumenteras sällan. Under 2000-talet har faktiskt ingen publikation, författad av UB:s aktiva bibliotekarierna, getts ut. Det var detta faktum som gav Anna Svensson, bibliotekarie och hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten, idén till antologin. Hennes bidrag handlar om hur romanen *Papeles de Recienvenido* av Macedonio Fernández kom till UB, vilket är en viktig del av hela Iberoamerikanska samlingens historia. Anna Svensson var också bokens redaktör men gick tyvärr bort innan den var helt färdig.

- Under arbetets gång arrangerade hon väldigt intressanta seminarier där vi författare läste och kommenterade varandras texter, berättar Birgitta Andréasson. Utan Annas återkommande stränga uppmaning "Stryk!" hade antologin aldrig blivit så välformulerad som den nu är.

De sista korrvändorna och redigeringen har gjorts av Birgitta Andréasson, AnnaLena Bergquist och Karin Pettersson.

AnnaLena Bergquists bidrag till boken har sitt ursprung i ett telefonsamtal från Stockholm våren 2018.

- Det var en kvinna som undrade vad som kunde göras för att synliggöra Ikarosklubben. Jag visste inte vad det handlade om men begav mig omedelbart till raritetskammaren för att leta i arkiven.

AnnaLena Bergquist, Birgitta Andréasson och Karin Pettersson.

Det visade sig att där fanns en okänd skatt.

- I arkivet hittade jag protokoll i fem halvfranska band från 1934-1992, som tillhört Ikarosklubben, en Stockholmsbaserad bildnings- och diskussionsklubb för kvinnor. Ordet "protokoll" är dock missvisande, materialet innehåller bland annat teckningar, målningar, fotografier, brev och små tryckta sångböcker. Också egentillverkade pappersvingar finns med, som medlemmarna satte på sig vid festliga tillfällen.

Klubbens regler innebar att varken familj eller sjukdomar fick diskuteras under mötena som istället skulle bestå av intressanta och bildande samtal. Också föreläsare bjöds in, bland dem Karin Boye, Gunnel Vallquist och Göran Malmqvist. Trots skiftande händelser, både ute i världen och inom den personliga kretsen, var de ursprungliga medlemmarna väldigt trofasta, bland annat hade klubben samma sekreterare i 30 år, berättar AnnaLena Bergquist.

- Den 6 april 1992 ägde klubbens

800:e sammanträde rum. Fyra åldrade kvinnor träffades och beslöt att avsluta klubben eftersom det nu inte längre fanns något väsentligt att tillägga.

Ett fotografi på två kvinnor på en tandemcykel är det objekt som universitetsbibliotekarie Birgitta Andréasson skriver om i boken.

- Roland Barthes påpekar i betraktelsen *Det ljusa rummet* att vissa bilder får honom att hoppa till av glädje. För mig är detta en sådan bild. Kvinnorna på cykeln är Flory Gate och Elin Wägner och något i fotografiet ger en hisnande känsla av fångad tid, ett fixerat ögonblick. Vart är de på väg? Varifrån kommer de? Och vem är fotografen?

Att fotografiet är taget under den kallare delen av året avslöjar kvinnornas kappor, knäppta ända upp i halsen, samt de rejäla kängorna. Landskapet är blött och lerigt, i bakgrunden skymtar en ladugård. Perspektivet är underifrån, som om fotografen klivit ner i diket för att få en bra bild, berättar Birgitta Andréasson i boken.

- Jag trodde först att det var en privat bild men efterforskningar visade att den antagligen publicerats i DN:s söndagsbilaga den 10 maj 1942. Men nu ligger bilden i en arkivbox, märkt "osorterade fotografier", tillsammans med ett antal andra svartvita fotografier, och ingår i Elin Wagners samling i KvinnSams handskriftsarkiv.

Universitetsbibliotekarie Karin Petterssons bidrag handlar om vad biblioteket kan göra för att bredda synen på samlingarnas innehåll i mötet med studenterna.

- De tror ofta att biblioteket bara innehåller kursböcker och vetenskaplig litteratur och kan därför häpna över all rikedom som finns arkiverad i ett stort forskningsbibliotek.

Ett exempel, som tas upp i boken, är hur studenter inom kulturvård möter källmaterial från Jubileumsutställningen i Göteborg 1923. Här finns utställningskataloger, kartor, affischer, biljetter, programblad, fotografier samt en klippsamling.

Det material som hör till Jubileumsutställningen är bara delvis samlat, ett stort antal objekt är utspridda på olika håll, berättar Karin Pettersson.

- Workshopparna handlade om att synliggöra olika typer av material, hur de kan sökas fram och vad de berättar. Studenterna fick aktivt arbeta med källmaterialet utifrån olika frågeställningar.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Antologin *Objekt och samling* innehåller bidrag av Birgitta Andréasson, Stefan Benjaminsson, AnnaLena Bergquist, Linda Börjesson, Andrea Carozzi Bjurström, Isabel Folkesson, Taissia Goriounova, Antoaneta Granberg, Sanna Hellgren, Anders Larsson, Karin Pettersson, Pia Shekhter samt bokens redaktör Anna Svensson. För fotona, där inte annat anges: Håkan Granath. Formgivare: Kerstin Eiman. Ekonomisk bidragsgivare: Stiftelsen Apotekare Filosofie Doktor Gustaf Bernströms donationsfond. Boken ingår i Göteborgs universitets Acta-serie och finns att läsa även här: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/68692>.

Intresserad av UB:s samlingar? Titta in på bloggen Marginalia: <https://marginalia.blogg.gu.se/>.

Överst och till höger: Pappersvingar samt protokoll från Ikarosklubben.

Fotot är på Flory Gate och Elin Wägner.

f. fungerade som amore i högglättet för kvällen och bragte
Eben sin hyllning och hällning i ett utomordentligt anfr
de, pappglat av både allvar och esprit. (Se bil. 1 t.detta
an vid smörgåsmaten avsejungs den första bordvisan i bla
kör med Märta som dirigent. (Se bil. 2)
kalvsteken uppstod Maj och gav i inspirerade strofer en
lyriskt svärmod genomdand orientering i aftonens disku
kne, våren. Effekten på klubben var ganska skilsam. Det
för ovanlighetens skull avven enda mening: Ödmjuk och g
beundran, vilken emellertid av skaldinnan viftades bor
ett småleende och några lätta antydningar om röd chian
om ett enkelt medel att framkalla den orpheiska extas,
hennes sång strömmat. (Se bil. 3)
abars Dajavs tårta, vilken trots sin rent ambrosiska v
k e j förmodade distrahera från det heta meningsutbyte, s
jde, huruvida i stadgarna borde eller borde icke påjud
klubben i gemen förtörde röd chianti omedelbart före v
mantråde.
Margits gula portvin tolkade sekr. bordgästernas tack
ställning till KMLfves härskarinna samt föredrog en för
en komponerad @ynaikon katalogos(d.h.
unden form, där klubbens medlemmar passerade revy i 14
telffärger. (Se bil. 4.) *En av de som har varit med i klubben*
ördes ordet av Brita, som därpå med benäget biträde av
a o. sekr. gav en kort radiofilm med titeln:
otokolljustering i O.K." (Se bil. 5)
efter denna uppbyggliga och lkrorika föreställning bo
nådd i den medförda andliga spisen, beslöt man att vs
fjöringen och ta den en gång till.
er repriserna utbröt hög stämning.

Gothenburg sett genom olika linser

Film är inte bara en del av vårt kulturarv utan utgör också ett i stora delar outnyttjat historiskt källmaterial. Det var utgångspunkten för projektet *Filmens Gothenburg under 1900-talet* som pågick 2017–2020.

Nu finns en bok som beskriver projektets unika samverkan mellan fyra kulturarvsinstitutioner och forskare vid Gothenburgs universitet.

Det handlar om journal-, amatör-, stads- och reklamfilmer som legat som dåliga samveten på hyllorna i de fyra kulturarvsinstitutioner, alla med olika huvudmän, som forskare vid Gothenburgs universitet samarbetat med: statliga Riksarkivet i Gothenburg, kommunala Gothenburgs stadsmuseum, regionala Medicinhistoriska museet samt stiftelseägda Bohusläns museum.

- Projektet har gått ut på att inventera arkiv och museisamlingar samt att analysera och tillgängliggöra de filmer vi hittat, främst genom digitalisering, berättar

Mats Jönsson

Karl-Magnus Johansson

projektledaren Mats Jönsson, professor i filmvetenskap. Exempelvis har projektet räddat och digitaliserat hela Medicinhistoriska museets filmsamling som bland annat innehåller dokumentation från byggandet av Sahlgrenska sjukhuset och filmer på banbrytande operationer.

En annan betydelsefull del har varit att utveckla sätt att samarbeta mellan olika kulturarvsinstitutioner med skilda förutsättningar och att lära av varandra.

- **En viktig insikt** har varit att vi kan fördjupa vår kunskap genom att koppla samman filmerna med annat arkivmaterial, inte minst foton. Det handlar om ett nytt sätt att jobba som kanske kan inspirera andra kulturarvsinstitutioner att samarbeta på liknande sätt.

Ett exempel på film som diskuteras i projektet är från Lundby samrealskola år 1956.

- När vi digitaliserade filmen lade vi märke till att sekvenserna är tagna i olika delar av stan, men aldrig på Hisingen, förklarar Karl-Magnus Johansson, arkivarie på Riksarkivet i Gothenburg. Vi undersökte därför skolans årsredogörelser som visade att skolan ännu inte var färdigbyggd 1956 utan att eleverna fått undervisningen förlagd till ett antal olika lokaler, och det är dessa platser som visas i filmen.

Samarbetet mellan olika institutioner har också lett till att felaktigheter kunnat rättas till. Ett exempel är ett material som både Svenska Filminstitutet, Kungliga biblioteket och Sveriges Television angett som de äldsta bevarade rörliga bilderna från Gothenburg; sekvensen har påståtts vara från Barnens dag 1905, tagna av sedermera vd:n för Svensk Filmindustri, Charles Magnusson.

- **När vi undersökte** bilderna kunde vi dock inte komma på var någonstans i stan de var tagna, berättar Karl-Magnus Johansson. Till slut började vi leta i arkiv utanför Gothenburg och slutligen fann vi

Universitetet på MR-dagarna

Möte. Hur ska universitetet agera i politiskt tillspetsade lägen och stå upp för forskare om deras resultat attackeras?

Det var frågor som diskuterades under seminariet *Hur kan universitetet använda vetenskapen för att värna mänskliga rättigheter?* under MR-dagarna på Svenska Mässan.

Anne Ighe, ekonomihistoriker samt redaktör för *Ord & Bild*, påpekade uttrycket "mänskliga rättigheter" används i så många sammanhang att innebörden riskerar trivialiseras.

– Universitetet ska självklart inte ge utrymme för vad som helst men ska heller inte döma mellan olika kunskaps-syner. Exempelvis det naturvetenskapliga synsättet måste kunna samsas med andra sätt att tänka.

Religionsvetaren Göran Larsson påpekade att det kan finnas legitima målkonflikter inom forskningen.

– Ett exempel är den pågående pandemin. Den vetenskapligt grundade forskningen om hur virus sprids kan stå i motsats till den lika vetenskapligt grundade kunskapen om vikten av att barn går i skolan.

Han påpekade också att samhället var ofriare förr; före 1951 var svenska medborgare exempelvis tvungna att vara med i ett statligt godkänt trossamfund.

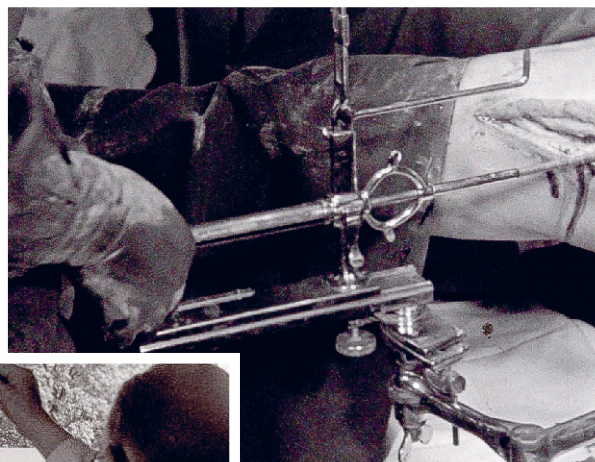
Sven Stafström, generaldirektör på Vetenskapsrådet, talade om den post-normala vetenskapen, där värderingar starkt skiljer sig åt.

– Om mycket står på spel kan forskningsresultaten bli en bricka i det politiska spelet.

Medverkade på video gjorde även Pam Fredman, tidigare rektor och ordförande i International Association of Universities, samt Åsa Wikforss, professor i filosofi vid Stockholms universitet.

Moderator var Urban Strandberg, docent i statsvetenskap och föreståndare för International Youth Think Tank.

Mänskliga rättighetsdagarna pågick 6–7 december.

Till vänster: Bild från Lundby samgymnasium. Övriga bilder är från Medicinhistoriska museet.

några vykort som föreställde Barnens dag i Stockholm 1906, med motiv som stämde exakt med de bilder som angetts vara från Göteborg. Det visade sig alltså att de nationella arkiven hade fel när det gäller både stad, årtal och upphovsman.

Projektet har nu resulterat i en bok, *Filmens Göteborg*, som består av tre delar: en som beskriver forskningsprojektet, en som fördjupar de tankegångar som filmerna lett till samt en med filmexempel.

– Bokens titel kan låta anspråksfull, medger Mats Jönsson. Men detta är förstås inte den definitiva boken om film i Göteborg, någon sådan är inte ens möjlig. Det handlar istället om ett första steg att kartlägga den ganska okända rikedom av rörliga bilder om staden som finns i olika arkiv.

Boken har också en tilltalande design. Om man öppnar de båda flikarna blir omslaget som en filmremsa. Och i marginalen på varje sida finns bilder som blir som ett blädderblock av rörliga bilder från fem filmer, en från vardera av de medverkande institutionerna.

Fakta

Boken *Filmens Göteborg* är ett resultat av forskningsprojektet *Filmens Göteborg under 1900-talet: Rörliga bilder av en stad i förändring*, som genomfördes 2017–2020 där forskare från GPS400 (Centrum för samverkande visuell forskning vid Göteborgs universitet) samverkat med Göteborgs stadsmuseum, Riksarkivet i Göteborg, Medicinhistoriska museet och Bohusläns museum. Finansierat av projektet var Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond.

Också Kungliga biblioteket, Svenska Film-institutet och Sveriges Television AB har bidragit med digitalisering, arkivering och expertkunskap.

Den 5 februari, under Filmfestivalen, kommer boken att presenteras på biograf Draken.

Färgar Paris gult

Han cyklar varje dag, i ur och skur, till jobbet och tillbaka – en tur på 18 kilometer. Inte bara för vardagskondition utan också för att komma i form till sommarens tripp på 230 mil till Paris på bara åtta dagar. Målet är att samla in pengar till barncancerforskning.

– **Nästan varje dag** får en familj i Sverige besked om att deras barn har cancer. Idag överlever de flesta av barnen tack vare forskning och nya behandlingsmetoder, säger Mattias Zackrisson, administrativ chef på institutionen för kost- och idrottsvetenskap, som ställer upp i Göteborgslaget för Team Rynkeby, en välgörenhetsorganisation som samlar in pengar till Barncancerfonden och Barnhjärnfonden.

Cykelturen till Paris går av stapeln den 8 juli, med färja till Tyskland. Därefter väntar åtta dagars stenhård cykling med ett snitt på 10 timmar och cirka 3 500 höjdmeter per dag. Cyklingen går till Paris där slutetappen av Tour de France avgörs. I Göteborgslaget är det totalt 30 cyklister, alla med olika bakgrund, träningserfarenhet och både män och kvinnor i olika åldrar.

Vad är det som driver dig?

– Jag har två mål: Jag älskar utmaningar, jag har gjort Klasikern och bestigit Kebnekaise och Nordeuropas högsta berg, Galdhøpiggen. Sedan har jag två barn själv, på 7 och 9 år, och det värsta som kan inträffa vore om något hände ens barn. Vi cyklar inte bara till Paris utan räddar liv. Det behövs mer pengar till forskningen.

För att kunna klara av det träffas gruppen tre gånger i veckan för spinningpass. Längre fram i vår, när gruset är borta, börjar landsvägscycklingen tre dagar i veckan, med ett långpass på cirka sex timmar på söndagar. Ett träningsläger vid Hallandsåsen planeras också för att klara

backarna till Paris.

– Alla i gruppen har olika styrkor. Men det handlar om att få oss samkörda, att pusha varandra och att jobba som ett lag.

En sak som Mattias fått upp ögonen för är kostens betydelse för träningen.

– Att äta rätt och näringsrikt är helt avgörande. Vid institutionen för kost- och idrottsvetenskap har vi flera experter på nutrition och träning som vi kommer att bjuda in för att hålla föreläsning för gruppen.

Mattias hoppas att initiativet ska ge ringar på vattnet. På institutionen har Mattias varit med och startat upp ett miljö- och hållbarhetsråd för att få fler att cykla till jobbet, inspirera till mer vegetariskt och att få fler att ta tåget vid tjänsteresor.

– Vi måste hitta en strategi för att minska våra flygresor, men det handlar också om vad var och en kan göra privat. Att exempelvis cykla till jobbet går snabbare än vad man tror.

Nu ligger fokus på att hitta sponsorer. Men istället för att stötta teamet som cyklar går pengarna direkt till Barncancerfonden. Som tack får de hamna på Team Rynkeby Göteborgs tröja.

– Förra säsongen, 2020/2021, fick Team Rynkeby Göteborg ihop 2,5 miljoner kronor till Barncancerfonden av totalt sett 29 miljoner kronor som samtliga lag samlade in. Men man får vara beredd att betala en hel del själv, förutom boende under resan även cykeln och cykelkläderna, tillägger Mattias.

Slutmålet är Paris, dit alla europeiska cykelteam möts upp för gemensam cykling längs gatorna

De gulffärgade cyklarna och kläderna är kännetecken för Team Rynkeby, som grundades år 2002 i Danmark, då 11 motionscyklister med anknytning till den danska juiceproducenten Rynkeby Foods A/S beslutade sig för att cykla till Paris för att se avslutningen av Tour de France.

i Paris fram till Eiffeltornet den 16 juli.

– Vi ska färga Paris gult. Tanken är att jag ska möta upp min familj där och ha semester i Europa. Det blir ett stort äventyr samtidigt som vi gör en skillnad för barn med cancer, säger Mattias Zackrisson.

Vill du följa Mattias resa mot Paris kan du göra det här: www.facebook.com/teamrynkebygoteborg alternativt www.team-rynkeby.se/teams-1/tr-gm-goteborg-1.aspx.

Text: **Allan Eriksson**
Foto: **Johan Wingborg**

ETT FACK FÖR ALLA!

Ett starkt fack behövs mer än någonsin. Dina villkor och din anställning är det viktigaste för oss. Fackförbundet ST står upp för förhandlingsrätten och anställningstryggheten. Vi påverkar genom kollektivavtal, representerar våra medlemmar, driver arbetsmiljö-, likabehandlings- och doktorandfrågor.

Fackförbundet ST drivs av övertygelsen att vi är starkare tillsammans. Hos oss kan alla anställda bli medlemmar, oavsett arbetsplats, arbetsuppgifter, befattning eller utbildning.

Vi arrangerar olika aktiviteter varav många är öppna även för dig som inte är medlem. Vi ordnar träffar för bland andra arbetsmiljöombud och doktorander.

På *Zoomfika med facket* svarar vi på alla typer av frågor gällande dina anställningsvillkor. Zoomfika har vi vanligtvis första onsdagen i månaden i slutet av arbetsdagen, ofta med ett aktuellt tema.

Datum, tider och mer information om alla våra aktiviteter hittar du på st.org/goteborgsuniversitet, i kalendariet.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Testa oss gratis i tre månader! Är du doktorand betalar du bara 80 kronor i månaden under hela din forskarutbildning. Gå till st.org/medlemskap!

God jul & Gott nytt år!

önskar Fackförbundet ST inom GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vill du fördjupa internationell samverkan? Nå makthavare med din forskning? Diskutera kriser i pandemins fotspår? Formulera samtidens utmaningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Årets Sixten Heymanspristagare

Foto: Ulrica Zwenger/Nordstedts

– Jag har lyckats med mina berättelser om de inte tar slut när boken är färdigläst, utan fortsätter väcka tankar och samtal.

Det förklarar illustratören och författaren Pija Lindenbaum. Hon är mottagare av Sixten Heymans pris 2022.

Det är mötet mellan texten och bilden som ger berättelsen, förklarar Pija Lindenbaum.

– Idéerna kommer från olika håll men ofta från hur det

kändes när jag var liten. Det kan exempelvis handla om hur det var att som femåring få en utskällning eller om att vara rädd.

Böckerna kan innehålla svåra existentiella frågor men måste alltid berättas i barnhöjd. Det gäller att ställa sig i barnets skor och försöka titta på världen utan de kunskaper och erfarenheter man har som vuxen.

Pija Lindenbaum är utbildad på Konstfack och har illustrerat och skrivit barnböcker i cirka 35 år.

– Jag har hållit på så länge att jag nog känner ganska bra när det skorrar, alltså när texten inte riktigt stämmer med barnets perspektiv. Jag

jobbar inte vid datorn utan målar med riktiga färger och det är ett tidskrävande arbete, som även kan vara tjatigt och omständligt. Jag skriver också det första utkastet för hand, men det går mycket snabbare. Ofta får jag bildidéer samtidigt som jag formulerar text och börjar då klottra i marginalen; på så sätt blir det en växelverkan mellan ord och bild. Också i den färdiga boken ska det finnas ett samspel mellan text och illustration så att bilderna inte upprepar texten utan istället visar det som inte är gestaltat i ord.

Just nu ägnar hon sig dock åt något helt annat, nämligen en alldeles nyskriven opera. *Var är smörgåsen?* har

premiär på Kungliga Operan i Stockholm våren 2023 och Pija Lindenbaum står inte bara för librettot utan gör också kostym och scenografi till föreställningen.

– Att vara författare och illustratör är ett ensamt jobb, så för mig är det fantastiskt att för ovanlighetens skull få arbeta tillsammans med andra i ett arbetslag. Men jag skulle inte vilja överge barnboks-författandet: tvärtom hoppas jag kunna varva olika uppdrag och i framtiden jobba på olika sätt.

Pija Lindenbaum kommer att ta emot Sixten Heymans pris den 26 april 2022.

Eva Lundgren

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur många miljoner kronor är det årliga anslaget till UB?
2. Hur många människor dog i USA förra året på grund av överdos av opioider?
3. 1905 fick Otto Nordenskjöld en professur i Göteborg. I vilka ämnen?
4. Vad heter författaren till boken *Sjömat* som snart kommer ut?
5. Varför ska Mattias Zachrisson cykla till Paris?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Mats Josefsson, ekonomiadministratör, Gemensamma förvaltningen
Tomas Klason, antagningshandläggare, sektionen för antagning
Anna Mybeck, IT-tjänsteansvarig, IT-enheten

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. GU:s nya säkerhetschef, Anna Dahlgren, har tidigare arbetat på Kriminalvården.
2. Under 2020 har konferensbidragen minskat med 70 procent medan antalet konferensposters minskat med 60 procent.
3. Systemet där det äldsta barnet ärver tronen kallas primogenitur.
4. Den föreläsning Timothy Earle höll kallas Felix Neubergh-föreläsning.
5. Forskningsfartyget Skagerak är 49 meter långt, 11 meter brett och har ett displacement på 1 000 ton.

NY PÅ JOBBET

Iréne Carlensberg är ny forskarutbildningsadministratör på institutionen för sociologi och arbetsvetenskap.

Anna Engkvist är ny administrativ chef på institutionen för data- och informationsteknik.

Fredrik Fällman, docent i sinologi, är ny styrelseledamot av Svenska PEN. Det är en ideell organisation som engagerar sig i frågor som rör det fria ordet samt stöder hotade och fångslade författare.

Benjamin Hartmann är ny professor i företagsekonomi med inriktning marknadsföring.

Bengt Hasséus är ny professor i oral medicin och oral patologi.

Tove Hedenrud är ny professor i samhällsfarmaci.

Jahangir Khan är ny professor i hälsoekonomi.

Helena Lindholm är ny prefekt vid institutionen för tillämpad IT.

Oskar Lindwall är ny professor i kommunikation.

Johan Lundin, professor i informatik, är ny ledamot av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. Poeten **Fredrik Nyberg**, knuten till HDK-Valand, är ny ledamot av Vetenskapsrådets kommitté för konstnärlig forskning.

Bengt Nellgård är ny professor i anesthesiologi och intensivvård.

John Paoli är ny professor i dermatologi och venerologi.

Anders Palmquist är ny professor i biomaterialvetenskap.

Sebastiaan Swart är ny professor i oceanografi.

Richard Tokar är ny prefekt på institutionen för data- och informationsteknik.

ANSLAG

Linus Brunnström, forskare på avdelningen för innovation och entreprenörskap, är en av mottagarna av Wallanderstipendiet 2021. Stipendiet, som delas ut av Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse samt Tore Browaldhs stiftelse, går till framstående unga forskare som disputerat inom det senaste året och syftar till att möjliggöra fortsatt utveckling som forskare och meritera sig under de tidiga åren som akademiker. Stipendiet täcker tre års forskning på heltid.

Tre forskare vid institutionen för medicin tilldelas de sista pengarna från *Stiftelsen Reuma Forskningsfond Margareta*, totalt 1,2 miljoner kronor. Pengarna delas lika mellan **Inger Gertsson** och **Helena Forsblad D'elia**, båda överläkare och nyblivna professorer i reumatologi, samt den nyrekryterade forskaren och biologen **Andrei Chagin**.

Davide Angeletti, som forskar om influensavacciner, samt **Linda Johansson**, som forskar om medicin mot diabetes typ 2, har utsetts till Wallenberg Academy Fellows. Det innebär fem års finansiering med möjlighet att söka medel för ytterligare fem år.

Följande projekt vid Konstnärliga fakulteten har beviljats bidrag av Vetenskapsrådet: **Imri Sandström** tilldelas 2,8 miljoner kronor för *Att skriva visuella relationer*, **Eva Weinmayr** tilldelas närmare 3 miljoner kronor för *Spridningsekologier: dekoloniala kunskapspraktiker, feministisk metodologi och Open Access* och **Joel Speerstra** tilldelas 3,5 miljoner kronor för *Det gåtfulla Panteon: att uttyda dolda budskap i barockens klavermusik*. Dessutom är **Elena Raviola** medsökande till *Spökplattform: Generera den komplexa bilden data, arbete och logistik*. Projektet drivs av Benjamin Gerdes vid Kungliga Konsthögskolan och tilldelas 4,5 miljoner kronor.

Totalt i år har **Core Facilities** beviljats närmare 30 miljoner kronor från Vetenskapsrådet. Pengarna ska dels gå till investering i befintlig infrastruktur, men också till uppstart av en helt ny infrastruktur av nationellt intresse.

Center for Cellular Imaging (CCI) har tilldelats 7,5 miljoner kronor, **Proteomics Core Facility (PCF)** har tilldelats 13,6 miljoner kronor, och **Mammalian Protein Expression (MPE)** har tilldelats 8,5 miljoner kronor för arbetet med att starta upp den nya nationella infrastrukturen för proteinproduktion, PPS.

Magnus Gisslén och **Annika Rosengren** har fått totalt 8,2 miljoner från Vetenskapsrådets utlysning för forskning om post-covid. Magnus Gissléns projekt handlar om långtidseffekter på hjärnan efter covid-19, och Annika Rosengren får medel till ett registerbaserat projekt som reder ut vilka följsjukdomar som covid-19 kan ge ökad risk för.

Forskare vid Göteborgs universitet får drygt 80 miljoner kronor i etableringsbidrag och projektbidrag från Vetenskapsrådet inom utlysningen för Naturvetenskap och teknikvetenskap 2020. De som fick mest projektbidrag var: **Mats P. Björkman** för projektet

Den dolda metankonsumtionen: osäkerheten i ett varmare Arktis (4,7 miljoner) och **Anna Wählin** för: *Fluidmekanik vid en Västantarktisk glaciärfrent: Ny teknik möjliggör forskning av ett unikt system (4,7 miljoner)*.

UTMÄRKELSER

Ola Sigurdson, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap, är ny arbetande ledamot i Kungl. Vitterhetsakademien. Tidigare i år gav han ut *Gudomliga komedier*, ett verk i tre band om kopplingen mellan teologi och humor. Han är också aktuell som en av två redaktörer för antologin *Marilynne Robinson and Theology*.

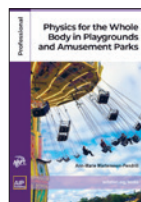
Anders Sundell, universitetslektor i statsvetenskap, har tilldelats det internationella Zetterbergpriset. Han får priset "för att han utifrån ett brett samhällsvetenskapligt perspektiv berikat den politiska sociologin". Priset delas ut av sociologiska institutionen vid Uppsala universitet och är på 100 000 kronor.

Aksel Sundström har tilldelats Wenner-Gren Stiftelsernas sabbatsstipendium för en vistelse som gästforskare vid Oxford University våren 2022.

NYA HEDERSDOKTORER

Liz Lerman, koreograf och pedagog verksam vid Arizona State University, är ny hedersdoktor vid Konstnärliga fakulteten. Hon har bland annat utvecklat feedback-metoden *Critical Response Process*, som utgår från den som ska lära, inte från den som lär ut. Fakultetens andra nya hedersdoktor är filmskaparen, författaren och kompositören **Trinh T. Minh-ha**, verksam vid University of California, Berkeley. Bland annat utforskar hon maktförhållandet mellan den som observerar och den som observeras.

BÖCKER

Lekande lätt fysik

Physics for the Whole Body in Playgrounds and Amusement Parks av Ann-Marie Pendrill, professor emerita i fysik, handlar om fysikaliska fenomen i nöjesparker. Boken riktar sig i första hand till lärare som vill använda exempel från lekplatser och Liseberg i undervisningen, men även till berg- och dalbaneentusiaster som vill lära sig mer om fysiken bakom karusellerna.

Efter nästan 20 månader av hemarbete kan många anställda känna både oro och olust inför tanken att gå tillbaka till kontoret.

– Tvång och kontroll leder bara till motstånd, det är bättre att visa förståelse, förklarar forskaren i hälso-psykologi, Magnus Lindwall.

Det finns flera skäl till att känna obehag inför återgången arbetsplatsen, förklarar Magnus Lindwall.

– En del människor har förstås anledning att vara oroliga, exempelvis för att de tillhör en riskgrupp. Också medierapporteringen kan skapa ångslan. Men även den som inte är direkt orolig kan vara tveksam inför att återigen stressa vägen till jobbet, hinna till olika möten och ställas inför nya sociala kontakter. Magnus Lindwall menar att både chefer och kollegor måste ha förståelse för att vissa personer kan behöva tid för att ställa om.

– Vad man än tycker om Sveriges sätt att hantera pandemin gick den i varje fall i linje med vad beteendeforskningen säger: Valfrihet är central för långsiktig hållbarhet i beteenden, tvång och kontroll får ofta motsatt effekt och leder till motreaktioner. Piska och morot kan fungera i ett akut skede men i längden måste nya krav bygga på att människor uppfattar dem som rimliga.

Därför gäller det att skapa regler som ger viss individuell frihet. Samtidigt måste medarbetarna också känna att de behandlas rättvist, menar Magnus Lindwall.

– Det blir inte bra om somliga anställda får jobba hemma hur mycket de vill medan andra inte får det. Istället gäller det att sätta upp ramar för hemarbetet som medarbetarna accepterar: så länge man håller sig inom dem kan medarbetaren bestämma själv.

För en chef är det också viktigt att vara lyhörd.

– Det gäller särskilt om hemarbetet fungerat väl.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Viktor Rydbergssrummet, universitetets huvudbyggnad, Vasaparken.
- Eva Wiberg, rektor vid Göteborgs universitet.
- Torsdagen den 9 december 2021.

Kort beskrivning

– Vi som lärosäte ska värna vår demokrati. Demokratien kan inte tas för given idag. Det handlar om vad demokrati innebär, inte minst för den unga generationen. Demokrati betyder ju att man inte alltid får igenom sin vilja, säger Eva Wiberg.

Deklaration för en stark demokrati är framtagen av kommittén Demokratien 100 år och är en del i arbetet med att samla aktörer som tar ställning för

demokratien, alla människors lika värde, grundläggande fri- och rättigheter samt rättsstatens principer.

Genom rektors signering förbinder sig GU att knyta samman lärosätets många starka forsknings- och utbildningsmiljöer kring demokrati, bland annat genom regelbundna seminarier, organiserade med stöd av universitetets verksamhet vid Jonserefs herrgård.

JUBEL. DOKTORS. PROMOTION 2021

GÖTEBORGS UNIVERSITET

– Välkomna till denna första jubeldoktorspromotion vid Göteborgs universitet!

Så inledde rektor Eva Wiberg sitt hälsningstal till de 27 doktorer som disputerat för 50 år sedan och som firades i aulan den 12 november.

Evenemanget bestod av tal, musik och diplomutdelning och avslutades med en tre-rätters middag på Konferenscentrum Wallenberg.

Att denna högtid kommit till var ett sätt att göra dygd av nödvändigheten, förklarade Eva Wiberg i sitt hälsningstal.

– På grund av pandemin har alla universitetets högtider skjutits upp under närmare två år. Därför har ledningen diskuterat hur vi på bästa sätt skulle kunna genomföra dessa högtider på ett värdigt sätt. Då kom förslaget att lyfta fram jubeldoktorerna i en särskild ceremoni och det tyckte jag var en utmärkt idé.

De jubeldoktorer som firades har alla varit verksamma i samhället på olika sätt. De har forskat om bland annat fettämnen, högt blodtryck,

neurologiska sjukdomar, betablockare och utvecklat vaccin. De har också undervisat, skrivit böcker och haft ledande positioner vid myndigheter och i näringslivet, påpekade Eva Wiberg.

– Jag tänker mig att denna nya jubeldoktorspromotion skulle kunna ses som Göteborgs universitets svar på Nobelprisutdelningen. Ni har alla på olika sätt bidragit till att göra världen bättre, ökat våra kunskaper, fört utvecklingen framåt och tagit ansvar för vår framtid. Det är därför med stolthet och ödmjukhet jag promoverar er till jubeldoktorer vid Göteborgs universitet.

Daniel Johansson, vice ordförande för Göteborgs universitets studentkårer, påpekade att det var en ära för honom att få tala för avgångsklassen 1970.

– Att studera är att resa. En del reser jorden runt, andra åker bara några hållplatser ... tack vare att ni har rallat lite mera räls, placerat ut några fler milstolpar, har vi, dagens studenter, lite mer väg att vandra längs med än vad ni själva fick. Tack vare er finns det studenter som vågat, kunnat och inte minst velat resa längre än vad de kanske först trodde, och ni har på så sätt gjort världen lite större.

Daniel Johansson avslutade med att hälsa jubeldoktorerna välkomna att ansluta sig till studenterna och läsa vidare.

De medicinska jubeldoktorerna fick sina diplom av promotor Göran Wennergren och de filosofiska av promotor Christel Larsson.

Operastudenten Agnes Thörn sjöng *Gildas area* ur *Rigoletto* samt *Après un rêve* av Gabriel Fauré, ackompanjerad av pianisten Beatrice Vanzo.

Eftermiddagen avslutades med en tre-rätters middag på Konferenscentrum Wallenberg dit jubeldoktorerna fördes med buss. Vad sägs om sockersaltad lax, timjanstek kalventrecote med vin från Rhönedalen och till efterrätt chokladkräm med vispad mascarpone-mousse?

Anders Edström

Dag Svedung

Göran Granerus

Göran Lundborg

Jan Kuuse

Anders Hugoson

Gustav Samuelsson

Barbro Ekström-Jodal

Jan Jonason

Anders Walan

Hans-Arne Hansson

Hengo Haljamäe

Jan Holmgren

Klas Norrby

Lars Victorin

Silas Gustafsson

Stig Aleby

Ulf Olsson

Kristina Berg Kelly

Lennart Rinder

Sten Grillner

Susan Jagner

Lars Rymo

Mattias Aurell

Rolf Norin

Torsten Seeman

Åke Nilsson

Jubeldoktorerna firades med tal, sång och applåder. För arrangemanget stod Akademiska högtiders Anna Sonberger, Carina Elmäng och Ann Nilsen. Samtliga bilder av fotograf Johan Wingborg.

Det var ett väldigt fint arrangemang, bra tal och lagom långt. Det var roligt att få vara med om. Jubeldoktor Susan Jagner

Det var väldigt fint med ett särskilt arrangemang för oss jubeldoktorer, så att vi inte drunknar bland allt annat firande. Jag uppskattade också den vackra sången. Jubeldoktor Jan Holmgren

Väldigt stämningsfull och ett väldigt trevligt välkomnande av rektor. År 2000 var jag faktiskt själv promotor för Medicinska fakulteten och fick öva mig på latin, så jag kände delvis igen mig. Ett mycket bra arrangemang. Jubeldoktor Klas Norrby

Det känns roligt att det gått femtio år sedan jag disputerade, och jag har verkligen sett fram emot att få gå på kalas. Jubeldoktor Barbro Ekström-Jodal

Det var överraskande bra, jag har aldrig upplevt något liknande! Fint med en ceremoni på latin. Jubeldoktor Rolf Norin

Det kändes så rätt att anordna en unik högtid för just jubeldoktorerna och så stämningsfullt att få vara i vår vackra universitetsaula. Förhoppningsvis har vi i och med denna högtid påbörjat en ny akademisk tradition vid Göteborgs universitet.

Promotor Christel Larsson, professor i kostvetenskap

Det var ett mycket lyckat beslut att ge jubeldoktorerna en egen högtid. Dels gav det jubeldoktorerna den uppmärksamhet som de förtjänar, dels gjorde det att vi kunde vara i universitetsaulan som är väldigt vacker med Nils Asplunds absidmålning och Filip Månssons dekorationsmålningar. Det gav högtiden en fin inramning.

Promotor Göran Wennergren, professor i pediatrik